

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
VALSTSTIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

**PAMATTIESĪBU IEROBEŽOJUMA TIESISKUMA KRITĒRIJS “NOTEIKTS AR
LIKUMU” SATVERSMES TIESAS JUDIKATŪRĀ**

MAĢISTRA DARBS

Tiesību zinātnes maģistra
Pilna laika klātienes
4. semestra V3 grupas studente
Ieva Reine
Studentu apliecības Nr. ir18025
Studiju darba vadītāja
Dr. iur. Asoc. prof. Anita Rodiņa

Rīga 2020

SATURA RĀDĪTĀJS

Apzīmējumu saraksts.....	5
Ievads.....	6
1. Cilvēka pamattiesību ierobežošanas nepieciešamība demokrātiskā valstī.....	8
1.1. Pamattiesību ierobežošana ar likumu	10
1.2. “Likuma” izpratne Satversmes tiesas judikatūrā (materiālais aspekts)	13
2. “Likumam” izvirzāmās prasības (procesuālais aspekts)	20
2.1. Likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību	23
2.2. Likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām	26
2.3. Norma ir pietiekami skaidri formulēta.....	29
3. Labas likumdošanas principa satura elementi	35
3.1. Labas likumdošanas principa procesuālie aspekti	40
3.2. Labas likumdošanas principa materiālie aspekti	47
Kopsavilkums	57
Izmantoto avotu saraksts	59

Anotācija

Maģistra darbā pētīts pamattiesību ierobežojuma ar “likumu” saturs Satversmes tiesas judikatūrā. Darba mērķi ir izpētīt jēdziena “likums” saturu, likumdošanas procesā pieļautās likumdevēja kļūdas, ko konstatējusi Satversmes tiesa, izpētīt tiesu prakses piemērus, kuros atspoguļojas labas likumdošanas principa saturs un apkopot labas likumdošanas satura likumdošanas procesa uzlabošanai. Darba pētnieciskajā daļā tiek sniegts risinājums normas skaidrības uzlabošanai, balstoties uz Latvijas judikatūru un arī ārvalstu piemēriem, tāpat tiek rasti risinājumi likumdošanas procesa kvalitātes uzlabošanai, minot konkrētus piemērus, balstoties uz Satversmes tiesas judikatūrā formulēto labas likumdošanas principu, tādējādi veicinot sabiedrības uzticēšanos valstij un tiesībām.

Atslēgvārdi: pamattiesību ierobežošana ar likumu, tiesību normas skaidrība, labas likumdošanas princips, personu uzticēšanās valstij un tiesībām, tiesiskas valsts princips

Annotation

The master thesis presents a research on the restriction of fundamental rights through “law” within the Constitutional court’s case law. This thesis discusses the meaning of the term “law”; discusses lawmaker’s law-making errors, found by the Constitutional court. This work further discusses examples of case law, where the content of the principle of good legislation has been reflected; points towards these elements in the discussed examples of case law in order to improve the process of law-making. The research provides a solution for the clarity of the norm based on the Latvian case law and foreign examples. Also, new insights, based on the principle of good legislation outlined in Constitutional court's case law, are found to improve the quality of law-making process, thus promoting the citizens’ trust in the state and its laws.

Keywords: restriction of fundamental rights through law, the clarity of norm, the principle of good legislation, citizens’ trust in the state and its laws, the principle of the rule of law.

Apzīmējumu saraksts

EST Eiropas Savienības tiesa

ECT - Eiropas Cilvēktiesību tiesa

SIA - Sabiedrība ar ierobežotu atbildību

VAS - Valsts akciju sabiedrība

OECD - *Organisation for Economic Co-operation and Development*, latviski: Ekonomiskās Sadarbības un Attīstības organizācija

Ievads

Maģistra darba temats tika izvēlēts, jo aizvien lielāka uzmanība tiek pievērsta likumdošanas procesa kvalitātei. Latvijas Republikas Satversmes tiesa 2019. gada 6. martā pasludināja spriedumu lietā Nr. 2018-11-01, kur tā secināja, ka apstrīdēto normu pieņemšanas gaitā netika ievērots labas likumdošanas princips. Minētie pārkāpumi izskatāmajā lietā, it īpaši to kopsakarā, ir atzīti par būtiskiem. Satversmes tiesa norādīja, ka pastāv pamatotas šaubas par to, ka tad, ja likumdevējs likumdošanas procesā būtu izvērtējis saistībā ar apstrīdētajās normās ietverto pamattiesību ierobežojumu izteiktos iebildumus un viedokļus, likumdošanas procesa rezultātā būtu pieņemts atšķirīgs lēmums.¹ Minētais spriedums ir viens no pirmajiem Satversmes tiesas spriedumiem, kurā tiesa formulē labas likumdošanas principa satura elementus. Pēc šī nozīmīgā sprieduma Satversmes tiesas judikatūrā jau vairākas reizes likumdevējam tiek norādīts par trūkumiem labas likumdošanas principa ievērošanā.

Darba mērķis ir rast risinājumu tiesību normas skaidrības veicināšanai un izvirzīt konkrētus priekšlikumus likumdošanas procesa kvalitātes uzlabošanai, veicinot tiesību normas kvalitāti un sabiedrības uzticēšanos valstij un tiesībām.

Darba uzdevumi: definēt, kas ir likums; pētīt likuma izpratnes materiālo un procesuālo aspektu; noskaidrot labas likumdošanas principa satura elementus. Veikt teorētisku apskatu par Latvijas doktrīnā minēto likumu formālā un materiālā nozīmē. Veikt Satversmes tiesas judikatūras izpēti par "likumam" izvirzāmajām prasībām - vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību, vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām, vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas, kā arī vai likums nodrošina aizsardzību pret tā patvaļīgu piemērošanu. Salīdzināt Latvijas praksi ar ārvalstu avotiem šajos jautājumos. Tāpat darba uzdevums ir izpētīt labas likumdošanas principa satura materiālos un procesuālos aspektus, lai sniegtu risinājumu likumdošanas procesa kvalitātes uzlabošanai.

Izmantotās metodes: Darbā tiks izmantota gramatiskā un analītiskā metode, pētot tiesu praksi, normatīvo aktu un citu avotu saturu. Tāpat tiks izmantota vēsturiskā metode, lai pētītu senāku Satversmes tiesu praksi jautājumos par pamattiesību ierobežojuma noteikšanu ar likumu. Salīdzinošā metode tiks izmantota, lai salīdzinātu tiesību normas skaidrības prasības Polijas Republikā un Latvijā.

---

¹ Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01 18.5. punkts

Lai no atsevišķiem piemēriem varētu rast ieteikumus likumdošanas procesa kvalitātes uzlabošanai, kā arī tiesību normas kvalitātes uzlabošanai, tiks izmantota induktīvā metode.

Maģistra darbs sastāv no anotācijām latviešu un angļu valodā, ievada, apzīmējumu saraksta, trim nodaļām, kas iedalītas apakšnodaļās, kopsavilkuma un izmantoto informācijas avotu saraksta.

Darbā izmantoti tādi avoti kā Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības, ko sagatavojis autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā, tāpat izmantoti Latvijā zināmu autoru darbi kā docenta Jāņa Plepa *The Principle of Good Legislation*, Jāņa Plepa, Edgara Pastara un Ilzes Plakanes grāmata “Konstitucionālās tiesības”; izmantoti tādu ārvalstu autoru darbi kā Prokop Krzysztof *The Principle of Proper Legislation in the Republic of Poland. In: The Quality of Legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space* un Esther Majambere *Clarity, precision and unambiguity: aspects for effective legislative drafting*. Tāpat maģistra darbā tika pētīta Satversmes tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra. Autore darbā arī analizēja Latvijas tiesisko regulējumu par ārējiem normatīvajiem aktiem.

1. Cilvēka pamattiesību ierobežošanas nepieciešamība demokrātiskā valstī

Pēdējos divos gados īpaši aktuāls ir kļuvis jautājums par cilvēka pamattiesību ierobežojuma “noteikts ar likumus” saturu. Tāpat aizvien biežāk ir dzirdams par likumdevēja pienākumu ievērot labas likumdošanas principu, ierobežojot cilvēka pamattiesības.² Taču, lai runātu par pamattiesību ierobežošanu “ar likumu”, ir jānoskaidro, kāpēc pamattiesības ir jāierobežo.

Cilvēktiesības ir tiesības, kas dabiski piemīt ikvienam cilvēkam, izriet no cilvēka būtības, ir senākas un primāras attiecībā pret valsti un tās interesēm un kuras valstij ir pienākums ievērot ne tikai nosakot savas rīcības mērķus, bet arī izvēloties tās līdzekļus.³ Dažādu autoru starpā nav vienprātības par to, vai un kā “pamattiesības” atšķiras no “cilvēktiesību” jēdziena. Taču par vienu no galvenajām atšķirībām varētu uzskatīt to, ka katrs no šiem jēdzieniem tiek lietots savas tiesību sistēmas ietvaros – starptautisko vai nacionālo tiesību ietvaros.⁴

Ja valsts konstitūcijā pašidentificējas kā demokrātiska tiesiska valsts, tad pamattiesību normas tai ir saistošas *per se*. Līdz ar to pamattiesību normas uzskatāmas par vispārējiem tiesību principiem, jo tās atspoguļo cilvēka kā augstākās vērtības nozīmi demokrātiskā tiesiskā valstī.⁵

Vispārēji ir atzīts, ka pamattiesības nav absolūtas un tām pastāv zināmi ierobežojumi. Satversmes tiesa vairākkārt norādījusi, ka pieņēmums, ka Satversmē paredzētajām katras konkrētas personas tiesībām vispār nevar noteikt ierobežojumus, nonāktu pretrunā gan ar citos Satversmes pantos garantētajām citu personu pamattiesībām, gan ar Satversmes 89. pantā noteikto valsts pienākumu aizsargāt personas pamattiesības, gan ar citu personu tiesībām uz (to pašu konstitucionāli aizsargāto labumu), gan arī ar citām Satversmes normām”.⁶

Cilvēktiesību ierobežojumi visupirms izriet no pašu šo tiesību būtības. Tās garantē personas brīvību, taču šo brīvību valstij jāgarantē ekskluzīvi nevis vienai konkrētai personai, bet visām personām vienlaikus. Šī iemesla dēļ vienas personas cilvēktiesības ierobežo citas personas cilvēktiesības. Tas nozīmē vien to, ka cilvēktiesībām nav absolūta rakstura un ka nepieciešamības gadījumā tās ir ierobežojamas.⁷

---

² Pleps J., Satversmes tiesa un labas likumdošanas princips: piezīmes par spriedumu lietā Nr. 2018-11-015. Jurista Vārds, 2019. gada 26. marts, Nr. 12 (1070)

³ Rudevskis J. 89. pants Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 23. lpp

⁴ Ibid.

⁵ Pleps J. 116. pants Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011,

⁶ Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra spriedums lietā Nr. 2002-04-03. Secinājumu daļas 2. punkts

⁷ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. 2. izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 141. lpp

Piemēram, personai ir tiesības uz privāto dzīvi, tādējādi personai ir tiesības smēķēt. Taču otrai personai ir tiesības uz labvēlīgu vidi, tiesības uz dzīvību un veselību. Pirmā persona ar savām tiesībām uz privāto dzīvi, smēķējot otrās personas klātbūtnē, aizskar otrās personas tiesības dzīvot labvēlīgā vidē un pat tiesības uz dzīvību. Tādējādi pamattiesību ierobežošana rodas jau pēc savas būtības. No tā arī rodas nepieciešamība pēc pamattiesību ierobežošanas – lai personas to nedara patvaļīgi, tad pamattiesību ierobežošana ir jāuzņemas valstij.

Līdz ar to cilvēktiesību ierobežošana ir loģiska nepieciešamība demokrātiskā tiesiskā valstī, lai nodrošinātu pēc iespējas efektīvu šo cilvēktiesību īstenošanu un ikvienas personas brīvību un drošību.⁸ Cilvēktiesību ierobežošana nozīmē to robežu noteikšanu. Jebkuras cilvēktiesības robežas sākas tur, kur beidzas tās aizsargājamo jautājumu loks. Likumdevēja uzdevums, pieņemot konstitūciju un nostiprinot tajā cilvēktiesības, ir noteikt arī to saturu, īstenošanas apjomu un iespējamus ierobežojumus, lai saskaņotu viena indivīda brīvību ar otra indivīda brīvību. Valsts tikai tad var eksistēt kā brīva sabiedrība, ja ikviens respektē tās pašas citu brīvības un ja pilsoņi pilda savu pienākumu ievērot likumus, kuriem savstarpēji jānorobežo pilsoņu brīvības.⁹ Satversmes tiesa ir izdarījusi secinājumu, ka cilvēktiesības nedrīkst tikt izmantotas pret demokrātisko valsts iekārtu kā tādu. Atbilstoši paš aizsargājamo demokrātijas principam demokrātiskā valsts iekārta ir jāaizsargā pret mēģinājumiem to likvidēt vai traucēt tās spēju funkcionēt. Tas nozīmē, ka Satversme paredz “aizsargāties spējīgas demokrātijas” principu, kas jāņem vērā, vērtējot noteiktos cilvēktiesību ierobežojumus.¹⁰

No minētā izriet, ka demokrātiski tiesiskā valstī pamattiesību ierobežošana ir nepieciešama un tā izriet jau no pamattiesību būtības. Nav iespējams neierobežot pamattiesības, jo ar vienas personas tiesību īstenošanu var tikt aizskartas citu personu tiesības. Tādēļ valstī ir jāierobežo pamattiesības, bet tikai noteiktu mērķu nepieciešamā apjomā.

Tāpat arī pamattiesības Eiropas Savienībā ir ierobežojamas atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā noteiktajai metodoloģijai, kas lielā mērā atbilst arī dalībvalstu konstitucionālajām tradīcijām.¹¹

Eiropas Savienībā garantēto pamattiesību ierobežojumus paredz Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 52. panta pirmā daļa: “Visiem šajā Hartā atzīto tiesību un brīvību ierobežojumiem ir jābūt noteiktiem tiesību aktos, un tajos jārespektē šo tiesību un brīvību būtība. Ievērojot

---

⁸ Ibid, 142. lpp

⁹ Ibid, sk. arī Cipeliuss R. Vispārējā mācība par valsti. Rīga: AGB, 1998, 264.lpp

¹⁰ Satversmes tiesas 2005.gada 11.aprīļa sprieduma lietā Nr.2005-24-01 11.1.punkts.

¹¹ Pleps J. 116. pants Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 745. lpp

proporcionalitātes principu, ierobežojumus drīkst uzlikt tikai tad, ja tie ir nepieciešami un patiešām atbilst vispārējas nozīmes mērķiem, ko atzinusi Savienība, vai vajadzībai aizsargāt citu personu tiesības un brīvība.”¹²

Eiropas Savienības tiesa judikatūrā norādījusi, ka pamattiesības var tikt ierobežotas, lai sasniegtu vispārējas nozīmes mērķus, kurus ir atzinušas Kopienas. Pamattiesību ierobežojumi nedrīkst būt neproporcionāla un nepamatota iejaukšanās šo pamattiesību būtībā.¹³ Tādējādi arī Eiropas Savienībā ir atzīta pamattiesību ierobežošana.

1.1. Pamattiesību ierobežošana ar likumu

Satversmes 116. pantā ir noteikts, ka personas tiesības, kas noteiktas Satversmes deviņdesmit sestajā, deviņdesmit septītajā, deviņdesmit astotajā, simtajā, simt otrajā, simt trešajā, simt sestajā un simt astotajā pantā, var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Uz šajā pantā minēto nosacījumu pamata var ierobežot arī reliģiskās pārliecības paušanu.¹⁴ Tādējādi turpmāk autore izpētīs, kādi ir nosacījumi, lai varētu atzīt, ka pamattiesību ierobežošana ir noteikta ar likumu.

Pamattiesību ierobežojumu pārbaudes metodoloģiju nosaka vispārējie tiesību principi. Lai pārliecinātos, vai valsts rīcība ir attaisnojama, pārbaudes veicējam secīgi jāpiemēro likuma atrunas princips, demokrātiskas valsts iekārtas princips un samērīguma princips. Likuma atrunas princips nozīmē, ka personas pamattiesības var tikt ierobežotas tikai uz Satversmes, likuma, kā arī uz starptautisko tiesību normas pamata.¹⁵

Pamattiesību ierobežojumiem jābūt noteiktiem ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.¹⁶ Tas nozīmē, ka vispirms par pamattiesību ierobežojumiem demokrātiskā tiesiskā valstī ir jālemj pašam likumdevējam. Tādējādi atbilstoši būtiskuma teorijai pamattiesību ierobežojumi piekrīt izlemšanai likumdevējam.¹⁷ Tādēļ var uzskatīt, ka pamattiesību ierobežojumi ir pietiekami būtisks jautājums, lai par tiem izšķirtos pats likumdevējs.¹⁸

---

¹² Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Ojiciālais Vēstnesis, C83/19, 2010. 30. marts.

¹³ Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights. Official Journal of European Union, C303/17, 14.12.2007. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32007X1214%2801%29> [aplūkots 26.04.2020.]

¹⁴ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [18.03.2020. red.]

¹⁵ Pleps J. 116. pants Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 770.-774. lpp

¹⁶ Ibid, sk. arī Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedums lietā Nr. 2000-03-01. secinājumu daļas 5. punkts

¹⁷ Ibid, sk. arī Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas 2010. gada 18. janvāra viedoklis par Saeimas apstiprinājuma nepieciešamību liela apjoma aizņēmumu saņemšanai. *Jurista Vārds*, 2010. 2. februāris, Nr. 5 (600), 28. lpp. Viedokļa 26.-28. punkts.

¹⁸ Ibid, sk. arī Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra spriedums lietā Nr. 2005-03-0306 7. punkts

Pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitātes tests, kādu Satversmes tiesa savos spriedumos lieto arī šobrīd, pirmo reizi minēts 2003. gada 20. maija spriedumā lietā Nr. 2002-21-01.¹⁹ Satversmes tiesai, izvērtējot, vai pamattiesību ierobežojums ir attaisnojams, ir jānoskaidro:

- 1) vai pamattiesību ierobežojums noteikts ar likumu;
- 2) vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) vai ierobežojums atbilst samērīguma principam jeb vai izraudzītie līdzekļi ir samērīgi ar ierobežojuma leģitīmo mērķi.²⁰

Satversmes tiesa secinājusi, ka Satversmē noteikto pamattiesību gadījumā likums var būt ne tikai Saeimas izdots akts, bet arī cits vispāršaistošs (ārējs) normatīvs akts. Uz likuma pamata noteiktajiem ierobežojumiem jābūt noteiktiem, pamatojoties uz likumu, publicētiem vai citādā veidā pieejamiem un pietiekami skaidri formulētiem, lai adresāts varētu izprast savas tiesības un pienākumus, kā arī tam jāatbilst tiesiskas valsts principiem. Likumam pietiekami skaidri jānosaka kompetentām institūcijām doto pilnvaru apjoms un to īstenošanas veids, ņemot vērā noteiktā līdzekļa leģitīmo mērķi, lai sniegtu indivīdam adekvātu aizsardzību pret patvaļīgu iejaukšanos.²¹

Jebkuram ierobežotājam ir skaidri jāatklāj cilvēktiesību ierobežošanas mērķis un nepieciešamība, respektīvi, jāpierāda, ka patiešām pastāv noteikti apstākļi, kuros cilvēktiesību ierobežošana ir neizbēgama.²² Pamattiesību ierobežojums ir pieļaujams tikai gadījumos, kad tas atbilst leģitīmam mērķim, kuru valsts vēlas sasniegt, nosakot šo ierobežojumu – nodrošināt citas konstitucionālās vērtības aizsardzību. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad.²³

Ikvienam ierobežojumam jāatbilst no tiesiskas valsts atvasinātam samērīguma principam. Samērīguma princips prasa, lai valsts izvirzītais mērķis un personai uzliktais ierobežojums būtu savstarpēji saskaņoti pēc to vērtības, pakāpes, nozīmīguma, svarīguma, kvalitātes un intensitātes. Samērīguma princips noteic, ka tad, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās

---

¹⁹ Balodis K., Pamattiesību ierobežojumu pieļaujamība demokrātiskā valstī. Pieejams: <https://www.satv.tiesas.gov.lv/articles/pamattiesibu-ierobezojuma-konstitucionalitates-izvertesana-satversmes-tiesas-prakse/> [aplūkots 18.04.2020.]

²⁰ Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 „Par Augstskolu likuma 27. panta ceturtais daļas un 28. panta otrās daļas teksta „vai uz laiku līdz 65 gadu vecuma sasniegšanai” un likuma „Par zinātnisko darbību” 29. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 106. pantam” secinājumu daļas 2. punktu.

²¹ Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija spriedums lietā Nr. 2002-01-03.

²² Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. 2. izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 143. lpp

²³ Ibid, 144. lpp, sk. arī: Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punkts un Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 secinājumu daļas 2. punkts.

intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp personas un valsts vai sabiedrības interesēm.²⁴ Lai secinātu, vai ir pamattiesību ierobežojums atbilst samērīguma principam, Satversmes tiesa noskaidro, vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai; vai nav saudzējošāku līdzekļu leģitīmā mērķa sasniegšanai; vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša. Ja, izvērtējot apstrīdēto normu, tiek atzīts, ka tajā ietvertais pamattiesību ierobežojums neatbilst kaut vienam no minētajiem kritērijiem, norma neatbilst samērīguma principam un ir prettiesiska.²⁵

Demokrātiskās tiesiskās valstīs var būt atšķirīga izpratne par to, cik precīzi likumdevējam jānoteic pamattiesību ierobežojumi un vai attiecīgā jautājuma izlemšana ir deleģējama citām institūcijām. Vācijas konstitucionālajās tiesībās likuma atruna veidota komplicēti, pieļaujot diferencētu dažādu pamattiesību ierobežošanas kārtības noteikšanu.²⁶ Savukārt Igaunijas Augstākā tiesa secinājusi, ka pamattiesību ierobežojumi var tikt noteikti tikai ar aktu, kuram ir likuma spēks, proti, formālu likumu.²⁷

Savukārt Polijas Republikā pamattiesību un brīvību ierobežojumam ir jāatbilst vairākiem kumulatīviem kritērijiem. Proti, ierobežojumam ir jābūt noteiktam ar likumu, tam ir jābūt nepieciešamam demokrātiskā valstī un tam ir jāatbilst vienam no sešiem Polijas Republikas Konstitūcijā minētajiem leģitīmajiem mērķiem.²⁸ Polijas Republikas Konstitūcijas 31. panta trešās daļa nosaka, ka jebkurš ierobežojums konstitucionālo brīvību un tiesību īstenošanai var tikt noteikts tikai ar likumu un tikai tad, ja tas ir nepieciešams demokrātiskā valstī tās drošības vai sabiedriskās kārtības aizsardzībai, vai, lai aizsargātu dabas vidi, veselību vai sabiedrības tikumību, vai citu personu brīvības un tiesības. Šādi ierobežojumi nepārkāpj konstitucionālo brīvību un tiesību būtību.²⁹ Pēc būtības minētais pants ir formulēts kā trīs sastāvdaļu principu kopums: lietderības princips, nepieciešamības princips un aizliegums veikt pārmērīgu iejaukšanos.³⁰

---

²⁴ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. 2. izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 143. lpp

²⁵ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 9. janvāra sprieduma lietā Nr. 2013-08-01 „Par Civilprocesa likuma 483. un 484. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam” 12. punktu un 2015. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-34-01 „Par Krimināllikuma 36. panta otrās daļas 1. punkta, 42. panta un 177. panta trešās daļas vārdu „konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. panta otrajam un trešajam teikumam” 16. punktu.

²⁶ Pleps J. 116. pants Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 770.-774. lpp

²⁷ Ibid.

²⁸ Biernat S., Kawczyńska M. (2019) The Role of the Polish Constitution (Pre-2016): Development of a Liberal Democracy in the European and International Context. In: Albi A., Bardutzky S. (eds) National Constitutions in European and Global Governance: Democracy, Rights, the Rule of Law. T.M.C. Asser Press, The Hague, 2.1.2.

²⁹ Polijas Republikas Konstitūcija. Pieņemts: 02.04.1997. [16.04.2020. red]

³⁰ Biernat S., Kawczyńska M., 2019, 2.1.2.

1.2. “Likuma” izpratne Satversmes tiesas judikatūrā (materiālais aspekts)

Likums ģermāņu – romāņu tiesību lokā ir svarīgākais tiesību avots. Tie regulē visas sabiedrības dzīvi.³¹ Likuma jēdzienam ir divas nozīmes: materiālā un formālā.³²

Likums materiālā nozīmē ir katra ārējā tiesību norma – vispārīgs, abstrakts, vairākkārtīgi piemērojams un saistošs regulējums.³³ Likumi materiālā nozīmē ir Satversmes likumi, likumi, Ministru kabineta noteikumi, pašvaldību saistošie noteikumi. Likumi materiālajā nozīmē kontinentālās Eiropas tiesību lokā veido pozitīvās tiesības, kuras ir visbiežāk piemērotais tiesību avots juridiskajā praksē. Likumi ir arī galvenais pētniecības objekts tiesību zinātnē.³⁴

Likums formālā nozīmē ir ārējs normatīvais akts, kuru izdod konstitūcijā paredzētais likumdevējs konstitūcijā paredzētajā kārtībā kā likumu.³⁵ Saskaņā ar Satversmes 64. pantu likumdošanas tiesības pieder Saeimai, kā arī tautai šinī Satversmē paredzētā kārtībā un apmēros.³⁶ Tādējādi Latvijā likumi formālā nozīmē ir Saeimas vai tautas pieņemti likumi vai Satversmes likumi (Satversmes grozījumi), piemēram, Administratīvā procesa likums, Grozījumi Satversmē.

Jēdziens “likums” Satversmes tiesas procesā jāsaprot plaši. Satversmes tiesa 2012. gada 3. februāra spriedumā lietā Nr. 2011-11-01 ir teikusi, ka likums ir tiesību akts, kas izdots Satversmē noteiktajā kārtībā. Šis likuma definējums ietver sevī likuma materiālo un formālo jēdzienu. Lietā tiesa norādīja, ka likumdevējs var pieņemt aktus, kas būtu atzīstami par likumu tikai formālā nozīmē. Ja tiktu akceptēta Saeimas piedāvātā Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktā lietotā jēdziena „likums” interpretācija, tad daļa no likumdevēja darbībām, kas veiktas likumdošanas procesā, paliktu bez jebkādas tiesu varas īstenotas kontroles. Proti, Saeimas piedāvātā “likuma” jēdziena interpretācija ne vien apdraudētu konstitucionāli nozīmīgo Satversmes normu visaptverošas prioritātes garantēšanu, bet arī novestu pie nepamatotas Satversmes tiesas kompetences sašaurināšanas, kas atsevišķos gadījumos liegtu arī personām iespējas aizstāvēt savas Satversmē noteiktās pamattiesības.³⁷

Satversmes tiesas likuma 1. pants noteic, ka Satversmes tiesa izskata lietas par likumu un citu normatīvo aktu atbilstību Satversmei.³⁸ Noteikt to, vai konkrētais akts šaubu gadījumā uzskatāms par

³¹ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv. adv. J. Neimanis, 2004, 67. lpp

³² Wolff H., Bachof. O., Stober R. Verwaltungsrecht: ein Studienbuch. Band 1, 11. Aufl., München: Beck, 1999, S.320, Rn.8 ff; Mayer-Maly T. Einführung in die Rechtswissenschaft. Berlin [u.a] Springer, 1993, S.11

³³ Ibid.

³⁴ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv. adv. J. Neimanis, 2004, 67. lpp

³⁵ Ibid.

³⁶ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [19.05.2019. red.]

³⁷ Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. 2011-11-01, 11.1 punkts

³⁸ Satversmes tiesas likums: LV likums. Pieņemts 05.06.1996. [25.05.2019. red.]

normatīvs akts, ir Satversmes tiesas kompetencē.³⁹ Normatīvs akts ir tiesību akts, kas satur tiesību normas. Latvijas tiesību sistēma kopš Latvijas Republikas neatkarības un Satversmes darbības atjaunošanas neapšaubāmi atguva arī savu piederību kontinentālās Eiropas tiesību lokam. Saskaņā ar mūsdienu tiesību izpratni tiesību norma ir abstrakts uzvedības priekšraksts, kas nav domāts atsevišķiem vienreizējiem gadījumiem.⁴⁰ Viena no galvenajām tiesību normas pazīmēm ir tā, ka tiesību norma satur obligātus priekšrakstus, kuros ietverts vispārēji saistošs regulējums. Bez tam ar tiesību normu palīdzību, ievērojot taisnīguma un vienlīdzības principus, valsts panāk gan esošas, gan paredzamas interešu konfliktsituācijas atrisinājumu sabiedrības ietvaros.⁴¹ Pieņemtā likuma teksts aptver visu likumdošanas procesu, arī izskatītos priekšlikumus, kuri nav atspoguļoti likuma tekstā.⁴²

No iepriekšminētā izriet, ka ar “likumu” jāsaprot ne tikai likumi formālā izpratnē, bet arī likumi materiālā nozīmē. Šobrīd netiek apšaubīts, ka tiesības izdot ārējos normatīvos aktus ir tautai, Saeimai, Ministru kabinetam un pašvaldībām. Tomēr šie nav vienīgie subjekti, kas faktiski izdod ārējos normatīvos aktus, šobrīd ārējos normatīvos aktus izdod arī iestādes, kurām ar likumu ir noteikta no Ministru kabineta neatkarīga kompetence, jeb tā sauktās “autonomās iestādes” (turpmāk – autonomās iestādes).⁴³

Tauta un Saeima ir šobrīd vienīgie subjekti, kuru likumdošanas tiesības *expressis verbis* ir noteiktas Satversmē. Latvijas Republikas Satversmes 78. pants nosaka, ka ne mazāk kā vienai desmitajai daļai vēlētajū ir tiesības iesniegt Valsts prezidentam pilnīgi izstrādātu Satversmes grozījumu projektu vai likuma projektu, kuru prezidents nodod Saeimai. Ja Saeima to nepieņem bez pārgrozījumiem pēc satura, tad tas ir nododams tautas nobalsošanai. Turklāt ikviens sabiedrības loceklis var izrādīt iniciatīvu un iesniegt savus priekšlikumus atbildīgajai institūcijai, Saeimas deputātiem vai Saeimas komisijai, kura atbilstoši noteiktajai procedūrai izskata un nepieciešamības gadījumā nodrošina iesniegtā priekšlikuma pārvēršanu likumprojekta normā.⁴⁴ Tādā veidā tauta īsteno izdot likumus. Savukārt Saeima nevis īsteno atsevišķas likumdošanas funkcijas, bet Saeimai pieder likumdošanas tiesības. Satversmē Saeima ir nostiprināta kā centrālā institūcija, kam pieder

---

³⁹ Satversmes tiesas 1999. gada 9. jūlija spriedums lietā Nr. 04 – 03(99), 8. lpp

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ D. Schmaltz. Methodenlehre für das Juristische Studium. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden – Baden, 1992, S.34

⁴² Valsts prezidenta 2012. gada 27. jūnija vēstule Saeimas priekšsēdētājam par izsludināmo likumu. Latvijas vēstnesis. 2012. gada 27. jūnijs, Nr. 100

⁴³ Tieslietu ministrija: Informatīvais ziņojums par subjektiem, kam ir tiesības izdot ārējos normatīvos aktus. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40187869> [aplūkots: 18.04.2020.]

⁴⁴ Laura Platace: Likumdošanas iniciatīvas tiesības Latvijā. <https://lvportals.lv/e-konsultacijas/2256-likumdosanas-iniciativas-tiesibas-latvija-2013> [aplūkots 18.04.2020.]

likumdošanas vara.⁴⁵ Demokrātiskā valstī tauta un parlaments ir vienīgie subjekti, kam pieder likumdošanas vara.⁴⁶

Ministru kabineta iekārtas likuma 31. pants nosaka Ministru kabineta tiesības izdot ārējos normatīvos aktus - noteikumus tikai šādos gadījumos:

1) ja likums Ministru kabinetu tam īpaši pilnvarojis. Pilnvarojumā norāda tā galvenos satura virzienus;

2) lai apstiprinātu starptautisko līgumu vai tā projektu, denonsētu starptautisko līgumu vai apturētu tā darbību, ja Satversmē vai likumā nav noteikts citādi;

3) ja tas nepieciešams Eiropas Savienības tiesību aktu piemērošanai un ja attiecīgais jautājums ar likumu nav noregulēts. Šādi noteikumi nevar ierobežot privātpersonas pamattiesības.⁴⁷ Tādējādi Ministru kabinets ir tiesīgs izdot noteikumus. Arī noteikumi satur vispārējus abstraktus tiesību priekšrakstus. Tie materiāli saista normas adresātus tāpat kā likums, tomēr tie savu formu iegūst atšķirīgi kā likumi, kurus pieņem likumdevējs konstitucionāli noteiktā procedūrā. Noteikumus izdod izpildvara uz likumdevēja pilnvarojuma pamata. Tātad likumdevējs vada izpildvaras noteikumu izdošanas pilnvaru apjomu.⁴⁸ Likumā ietvertajam pilnvarojumam ir jānosaka noteikumu saturs, mērķis un apmērs.⁴⁹ Katros noteikumos ir jābūt norādītam likumiskajam izdošanas pamatam. Noteikumu normas nedrīkst būt pretrunā ar likuma normām vai Satversmes normām.

Savukārt pašvaldības tiesības izdot ārējos normatīvos aktus – saistošos noteikumus ir noteikti likuma “Par pašvaldībām” 41. panta 1. punktā. Tāpat likuma “Par pašvaldībām” 43. pantā ir dots uzskaitījums, kādos jautājumos pašvaldība var izdot (pašvaldībai nav uzlikts pienākums izdot saistošos noteikumus) saistošos noteikumus, t.sk. paredzot administratīvo atbildību par to pārkāpšanu, ja tas nav paredzēts likumos. Vairumā gadījumos par saistošajos noteikumos minētajiem pārkāpumiem administratīva atbildība ir paredzēta Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā.⁵⁰

Saistošie noteikumi ir pašvaldības domes izpildu varas instruments, ar kura palīdzību dome var organizēt savu autonomo funkciju izpildi un noregulēt citus jautājumus, ja likums vai Ministru kabineta noteikumi ir pašvaldību tam pilnvarojuši.⁵¹

---

⁴⁵ Tieslietu ministrija: Informatīvais ziņojums par subjektiem, kam ir tiesības izdot ārējos normatīvos aktus. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40187869> [aplūkots: 18.04.2020.]

⁴⁶ Satversmes tiesas 2002. gada 21. janvāra spriedums lietā Nr. 2001-09-01, 5. lpp.

⁴⁷ Ministru kabineta iekārtas likums: LV likums. Pieņemts: 15.05.2008.

⁴⁸ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv. adv. J. Neimanis, 2004, 81. lpp

⁴⁹ Ministru kabineta iekārtas likuma 31. panta otrā daļa

⁵⁰ Pašvaldību saistošo noteikumu un iekšējo normatīvo aktu izstrāde. Metodiskais materiāls. Pieejams: http://www.varam.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/Publikācijas/petījumi/pasv//Pasvaldibu_saistoso_not_eikumu_izstrades_metodika.pdf [aplūkots 19.04.2020.]

⁵¹ Satversmes tiesas 2018. gada 15. novembra spriedums lietā Nr. 2018-07-05, 15.2. punkts

Likuma “Par pašvaldībām” 44. pants nosaka, ka republikas pilsētas dome ir tiesīga izdot saistošus noteikumus un paredzēt administratīvo atbildību par to pārkāpšanu, ja tas nav paredzēts likumos, šādos jautājumos:

- 1) par pasākumiem, kas veicami, lai novērstu epidēmiju un epizootiju izplatīšanos;
- 2) par sabiedrisko kārtību stihisku nelaimju gadījumos vai citos ārkārtējos apstākļos, par pasākumiem to seku novēršanai;
- 3) par pilsētas īpaši aizsargājamo objektu, kā arī kultūras pieminekļu aizsardzību;
- 4) par citiem likumos un Ministru kabineta noteikumos paredzētiem jautājumiem. Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 11. pantu, ja Satversme, likums vai starptautisko tiesību norma ir pilnvarojusi Ministru kabinetu, tad Ministru kabinets savukārt ar noteikumiem var pilnvarot pašvaldības, ievērojot likumā “Par pašvaldībām” pašvaldībām noteiktās funkcijas un kārtību, kādā saskaņo priekšlikumus, kas skar pašvaldības. Jāatceras, ka saskaņā ar likuma “Par pašvaldībām” 9. pantu, nododot valsts pārvaldes iestāžu funkciju izpildi pašvaldībām, vienlaikus tām nododami līdzekļi, kas paredzēti attiecīgo valsts pārvaldes iestāžu budžetā šo funkciju veikšanai.⁵²

Kā iepriekš jau tika minēts vārds “likums” aptver ne tikai Saeimas pieņemtus likumus, bet arī citus vispārsaistošus (ārējos) normatīvos aktus, ja vien tie izdoti, pamatojoties uz likumu, publicēti normatīvajos aktos noteiktā kārtībā, ir pietiekami skaidri formulēti, kā arī atbilst tiesiskas valsts principiem.⁵³ Valsts pārvaldes iekārtas likumā ir definēts, kas ir atvasināta publiska persona: pašvaldība vai cita ar likumu vai uz likuma pamata izveidota publiska persona. Tai ar likumu piešķirta sava autonoma kompetence, kas ietver arī sava budžeta veidošanu un apstiprināšanu. Tai var būt sava manta.⁵⁴ Valsts nodod daļu savu funkciju un atbildību no valsts atvasinātiem publisko tiesību orgāniem. Tādējādi tiem ir nepieciešamas atbilstošas pilnvaras regulēt savu jomu ar pašu radītām normām. Lai regulācija būtu vispārēja, tiesiski saistoša un obligāta, šiem subjektiem ir jāpiešķir tiesības izdot tiesību normas.⁵⁵ Tādēļ publisko tiesību orgāniem, piemēram, Latvijas bankai, Finanšu un kapitāla tirgus komisijai, Latvijas Bankai, sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem ir piešķirtas tiesības izdot normatīvus jeb saistošus noteikumus.⁵⁶

Demokrātiskā tiesiskā valstī normatīvie tiesību akti ir viens no tautas pašnoteikšanās un pašpārvaldes instrumentiem. Obligāts priekšnoteikums tam, lai valsts orgāns demokrātiskā valstī

---

⁵² Valsts kanceleja: Normatīvo aktu projektu izstrādes rokasgrāmata. Pieejams: <https://tai.mk.gov.lv/book/1/chapter/110> [aplūkots 19.04.2020.]

⁵³ sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 2. marta sprieduma lietā Nr. 2015-11-03 20. punktu

⁵⁴ Valsts pārvaldes iekārtas likums: LV likums. Pieņemts: 06.06.2002. [19.04.2020. red.]

⁵⁵ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv. adv. J. Neimanis, 2004, 82. lpp

⁵⁶ Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likums: LV likums. Pieņemts: 01.06.2000. [19.04.2020. red.], Likums “Par Latvijas banku”: LV likums. Pieņemts: 19.05.1992. [19.04.2020. red.]

varētu iegūt tiesības izdot ārējos normatīvos aktus, ir demokrātiskā leģitimitācija, proti, tas, lai šis valsts orgāns būtu ietverts demokrātiskās leģitimitācijas ķēdē, kas to piesaista valsts suverēnās varas nesēja - tautas - gribai.⁵⁷

Piemēram, Satversmes tiesa lietā Nr. 2015-11-03 vērtēja, vai Latvijas Bankas demokrātiskā leģitimitācija ir atbilstoša, lai likumdevējs varētu to pilnvarot izdot ārējos normatīvos aktus. Tā nonāca pie secinājuma, ka Latvijas Bankas padomes locekļi ir netieši (pastarpināti) demokrātiski leģitimēti, jo saskaņā ar likuma "Par Latvijas Banku" 22. panta pirmo un otro daļu Latvijas Bankas prezidentu ievēlē amatā Saeima, kas apstiprina amatā arī Latvijas Bankas prezidenta vietnieku un padomes locekļus.⁵⁸ Latvijas Bankas padomes politiskā neietekmējamība ir būtisks priekšnoteikums valsts centrālās bankas neatkarībai, kas izriet ne vien no Satversmes un likuma "Par Latvijas Banku", bet arī no Līguma par Eiropas Savienības darbību 130. panta un 4. protokola "Par Eiropas Centrālo banku sistēmas statūtiem un Eiropas Centrālās bankas statūtiem".⁵⁹ Satversmes tiesa ir atzina, ka Saeima ir tiesīga pilnvarot autonomu valsts pārvaldes iestādi izdot likuma īstenošanai nepieciešamus ārējos normatīvos aktus kādā ar likumu piešķirtas kompetences jomā, piemēram, attiecībā uz noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanu, kuras pārraudzībai ir nepieciešama īpaša kompetence un autonomija. Savukārt iestāde, īstenojot pilnvarojumu likumdevēja piešķirtās kompetences jomā, ir tiesīga noteikt saistošas prasības tikai konkrētam tiesību subjektu lokam atbilstoši to darbības specifikai.⁶⁰ Tādējādi Satversmes tiesa secināja, ka Latvijas Banka kā Saeimas izveidota autonoma valsts pārvaldes iestāde ir uzskatāma par atbilstoši demokrātiski leģitimētu, lai tā būtu tiesīga izdot ārējos normatīvos aktus ar likumu piešķirtas ierobežotas kompetences jomā attiecībā uz konkrētu tiesību subjektu loku.⁶¹

No minētā var secināt, ka ir plašs subjektu loks, kas izdod ārējos normatīvos aktus un par kuru normatīvajiem aktiem var iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā. Taču tie nav vienīgie normatīvie akti, par kuriem var iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā.

Iekšējos normatīvos aktus publisko tiesību subjekts izdod, lai noteiktu savas vai sev padotas institūcijas iekšējās darbības kārtību vai izskaidrotu kāda ārēja normatīva akta piemērošanas kārtību, un šādi akti ir saistoši tikai pašam izdevējam, tā struktūrvienībām un darbiniekiem.⁶² Saskaņā ar

---

⁵⁷ Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas 2011.gada 31.maija viedokļa "Par iespējamo ministra noteikumu satversmību"6. un 8.punktu

⁵⁸ Satversmes tiesas 2016. gada 2. marta sprieduma lietā Nr. 2015-11-03 21.2. punktu

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

⁶² Satversmes tiesas 1999. gada 9. jūlija sprieduma lietā Nr. 04-03(99) secinājumu daļas 3. punktu un 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-32-05 15. punktu.

Satversmes tiesas likuma 16. panta 3. punktu Satversmes tiesa izskata lietas par citu normatīvo aktu vai to daļu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām (aktiem). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes tiesas likuma 16. panta 3. punktā ietvertais termins „normatīvie akti” aptver kā vispāršaistošos (ārējos), tā iekšējos normatīvos aktus.⁶³ Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 104. panta trešo daļu administratīvā tiesa veic kontroli pār iekšējo normatīvo aktu atbilstību ārējiem normatīvajiem aktiem un pretrunu gadījumā nepiemēro iekšējo normatīvo aktu.⁶⁴ Vienlaikus Satversmes tiesa arī secinājusi, ka pēc Administratīvā procesa likuma spēkā stāšanās iekšējo normatīvo aktu tiesiskuma izvērtēšana varētu būt Satversmes tiesas kompetencē vienīgi izņēmuma gadījumā, ja pieteikumā ir pamatots, ka ar iekšējo normatīvo aktu tiek aizskartas personas pamattiesības un šo aizskārumu administratīvajā procesā novērst nav iespējams.⁶⁵ Viena no pirmajām lietām, kas tika skatīta Satversmes tiesā par iekšējo normatīvo aktu atbilstību augstāka juridiskā spēka normām, bija lieta Nr. 2001-05-03. Lietā atzina, ka Iekšējās kārtības noteikumu norma, kas nosaka pārtikas sūtījumu un pienesumu aizliegumu, ir izdota *ultra vires*⁶⁶ (pārkāpjot pilnvaru robežas).

Tādējādi papildus iespējai sniegt pieteikumu Satversmes tiesā par ārējiem normatīvajiem aktiem, atsevišķos gadījumos var iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā arī par iekšējiem normatīvajiem aktiem.

Likuma spēkā esamība ir atkarīga no formāliem un materiāliem priekšnoteikumiem. Formālais priekšnoteikums – ir nepieciešams, lai likumu izdotu piekritīgais orgāns noteiktā procedūrā un formā. Latvijas Republikā likumdošanas procesu regulē Satversme un Saeimas kārtības rullis. Likuma piemērošanas brīdī ir nepieciešams, lai tas būtu spēkā. Materiālais priekšnoteikums – ir nepieciešams, lai likums saskanētu ar konstitūciju, bet noteikumi ar likumu. Zemāka juridiskā spēka likums nedrīkst saturiski būt pretrunā ar augstāka juridiskā spēka likumu.⁶⁷ Taču dažādos laikos likuma saistošais spēks ir skaidrots atšķirīgi. Vēsturiskā tiesību skola uzskatīja, ka likums ir tautas gara un vispārējās pārliecības izpausme, kurā tas smeļ savu saistošo spēku.⁶⁸ Turpretī Birlings uzskatīja, ka likuma saistošais spēks izriet no tā sabiedriskās atzišanas. Savukārt formāli juridiskā teorija izvirza tēzi, ka likums ir valsts varas gribas izpaudums; šī vara ir visvarens tiesību radītājs un neatzīst pār sevi nevienu

---

⁶³ Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-06-03 secinājumu daļas 1.2. punktu

⁶⁴ Satversmes tiesas kolēģijas 2019. gada 19. decembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu par pieteikumu Nr. 166/2019, 4. punkts

⁶⁵ Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2017. gada 7. marta lēmuma par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 32/2017 4. punktu

⁶⁶ Forsyth C. Of Fig Leaves and Fairy Tales: The Ultra Vires Doctrine, the Sovereignty of Parliament and Judicial Review. Grām.: Forsyth C. Judicial Review and the Constitution. Oxford-Portland Oregon: Hart Publishing, 2000, p. 29.-71.

⁶⁷ D. Schmaltz. Methodenlehre für das Juristische Studium. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden – Baden, 1992, S.34

⁶⁸ Krastiņš I. Tiesību doktrīnas. Rīga: LU, 1998, 15. – 20. lpp

pārāku varu, tā ir pietiekami varena, lai piespiestu tautu pakļauties likuma normām.⁶⁹ Žans Žaks Ruso izvirzījis tēzi, ka likums ir saistošs tāpēc, ka tas ir tautas kopējās gribas izpaudums, šo tēzi vēlāk atkārtoja Francijas 1789. gada Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācijas 6. pants. No tā izriet, ka likums iegūst likuma spēku, ja to grib kolektīvs, un likums ir tas, ko grib kolektīvs.⁷⁰

---

⁶⁹ Михайловский И.В. Очерки философии права. Т.1. Grām.: Марченко М.Н. Теория государственного права. Москва: Зерцало-М, 2001, с.374

⁷⁰ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. 2.izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 289. lpp

2. “Likumam” izvirzāmās prasības (procesuālais aspekts)

Satversmes tiesa vairākkārt norādījusi, ka tiesību normas pieņemšanas kārtības ievērošana ir tiesību normas spēkā esamības priekšnoteikums. Lai izvērtētu apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma atbilstību Satversmi, vispirms jāpārbauda, vai pieteikuma iesniedzējas tiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu, t.i.:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas, kā arī vai likums nodrošina aizsardzību pret tā patvaļīgu piemērošanu.⁷¹

Lai gūtu visaptverošāku redzējumu, jānoskaidro, kādas ir “likumam” izvirzāmās prasības Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Eiropas Cilvēktiesību tiesas ieskatā šīs ir divas no galvenajām prasībām, kas izriet no jēdziena “noteikts ar likumu”. Pirmkārt likumam ir jābūt pietiekami pieejamam – personai ir jābūt norādei, pie kādiem atbilstošiem tiesiskajiem apstākļiem tiesību norma ir piemērojama. Otrkārt norma nevar tikt uzskatīta par “likumu”, ja tā nav formulēta ar pietiekamu precizitāti personai regulēt savu uzvedību. Personai ir jāspēj saprast, ar kādu atbildību tai ir jārēķinās veicot kādas darbības.⁷² Savukārt lietās *Huvig*⁷³ un *Kruslin*⁷⁴ ECT identificēja četrus jautājumus iepriekšējās lietās⁷⁵, kas piedāvā pārbaudes testu, vai iejaukšanās personas tiesībās ir bijusi “likumīga”:

- 1) vai nacionālā valsts tiesību sistēma sankcionē pārkāpumu?
- 2) Vai attiecīgā tiesību norma ir pieejama personām?
- 3) Vai tiesību norma ir pietiekami precīza, lai pilsonis varētu saprātīgi paredzēt sekas, kuras var radīt konkrētā darbība?
- 4) Vai likumi nodrošina atbilstošus aizsardzības pasākumus pret patvaļīgu iejaukšanos attiecīgajās personas tiesībās?

---

⁷¹ Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedums lietā Nr. 2000-03-01. secinājumu daļas 5. punkts; Satversmes tiesas 2002. gada 4. jūnija spriedums lietā Nr. 2001-16-01 secinājumu daļas 1. punkts; sk. arī, piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 3. jūlija sprieduma lietā Nr. 2014-12-01 16. punktu un Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 25. punktu

⁷² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1979. gada 26. aprīļa sprieduma lietā “*The Sunday Times v. The United Kingdom*” 49. punkts

⁷³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1990. gada 24. aprīļa spriedums lietā “*Huvig v. France*” 27. punkts

⁷⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1990. gada 24. aprīļa spriedums lietā “*Kruslin v. France*” 27. - 36. punkts

⁷⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1984. gada 2. augusta spriedums lietā “*Malone v. The United Kingdom*” 66. – 68. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1987. gada 26. marta spriedums lietā “*Leander v. Sweden*” 50. – 52. punkts; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1983. gada 25. marta spriedums lietā “*Silver and others v. The United Kingdom*” 85. – 88. punkts

Pēdējais no jautājumiem ir īpaši svarīgs, jo “likumības” prasības galvenais mērķis ir dot iespēju Strasbūras institūcijām nodrošināt, ka visas likumīgās iejaukšanās ar attiecīgajām tiesībām tiek pamatotas ne tikai valstu likumos, bet arī standartos, kas atbilst Eiropas Padomes tiesiskajai kultūrai.⁷⁶ Nepietiekama tiesību normas kvalitāte ECT skatījumā ir Konvencijas pārkāpums.⁷⁷

Autore secina, Satversmes tiesas praksē tāpat kā ECT praksē tiek pārbaudīti jautājumi par tiesību normas pieejamību un paredzamību. Latvijā paredzamība tiek skatīta caur normas skaidrības prizmu, taču normas skaidrības aspektā ir ielasāmi arī jautājumi par normas saprotamību.

Savukārt, 1977. gadā politiskais teorētiķis Džozefs Rāzs identificēja vairākus principus, ko asociēt ar tiesiskumu dažādās sabiedrībās. To skaitā bija arī nosacījumi, ka likumam ir jābūt ilgtspējīgam, tam nevajadzētu bieži tikt mainītam, likumam nevajadzētu būt ar atpakaļvērstu spēku, kā arī ir nepieciešami skaidri likumdošanas procesa noteikumi un procedūra.⁷⁸ Līdzīgi arī Lons Luvoiss Fullers⁷⁹ izvirzījis likuma tiesiskuma priekšnoteikumus likumdevēja varai:

- 1) prasība pēc vispārīgiem likumiem;
- 2) likumam jābūt publicētam;
- 3) likumu ar atpakaļvērstu spēku aizliegums;
- 4) likumam ir jābūt skaidram;
- 5) likumi nedrīkst būt pretrunīgi;
- 6) izvairīšanās no tādu normu veidošanas, kas prasa neiespējamo;
- 7) likuma nemainība vai noturība – ilgtspēja;
- 8) atbilstība starp likumiem un to piemērošanu praksē.⁸⁰

Minētie priekšnoteikumi nosaka, kādam vajadzētu būt likumam un no kā likumdevējam vajadzētu izvairīties. Lai arī abi minētie profesori šos nosacījumus ir identificējuši jau pagājušā gadsimta vidū, šie kritēriji ir aktuāli joprojām. Zinātnieki ir akcentējuši ne vien likuma atpakaļvērsta spēka aizliegumu, bet arī normas skaidrības, likuma publicēšanas un ilgtspējas nepieciešamību. Tādēļ

---

⁷⁶ Steven Greer. The exceptions to Articles 8 to 11 of the European Convention on Human Rights. Council of Europe: 1997, 9. – 10. lpp.

⁷⁷ sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā “Kafkaris v. Cyprus”, pieteikums Nr. 21906/04, 150. punktu

⁷⁸ Raz Joseph. "The Rule of Law and It's Virtue", *The Law Quarterly Review*, volume 93, page 195 (1977); reprinted by Culver, Keith. *Readings in the Philosophy of Law*, page 13 (Broadview Press, 1999), sk. arī Bora Erhan, *Clarity & Transparency of Norms. Cyprus*, page 8.

⁷⁹ Lons Luvoiss Fullers (1902-1978) tiesību filozofs, *The Morality of Law* autors. Hārvardas Universitātes profesors, kas pētīja likuma saistību ar morāli.

⁸⁰Collen Murphy, Lon Fuller and the moral value of the rule of law. Pieejams: <http://faculty.las.illinois.edu/colleenm/Articles/Murphy-%20Fuller%20and%20the%20Rule%20of%20Law.pdf> [aplūkots 22.04.2020.]

nevar noniecināt likuma izstrādes kvalitātes nosacījumus citu principu priekšā. Tie visi ir vērsti uz labāka likuma izstrādi, kas ir viens būtisks solis tuvāk taisnīguma sasniegšanai.

Tādējādi var secināt, ka izvirzāmās prasības likuma izstrādei ir skatāmas plašāk kā tikai Satversmes tiesas judikatūrā izvirzītā testa kritēriju “noteikts ar likumu” gramatiska iztulkošana. Kritērija “noteikts ar likumu” saturs ir komplekss un sastāv no daudziem elementiem.

Pasaulē likuma kvalitātes kritēriji tika identificēti pagājušajā gadsimtā, taču Latvijā, mainoties tiesību sistēmai, likuma kvalitātes kritēriji ir identificēti vēlāk. Lai arī Satversmes tiesa savas pastāvēšanas sākumā judikatūrā jau ir nostiprinājusi priekšnoteikumus, lai pamattiesību ierobežojums ir “noteikts ar likumu”, šis jautājums aktualitāti nezaudē vēl joprojām. Tieši pretēji, Satversmes tiesa vairākos spriedumos ir noteikusi, ka ierobežojums nav noteikts ar likumu, jo nav ievēroti minētie priekšnoteikumi vai nav ievērots labas likumdošanas princips.⁸¹ Satversmes tiesa spriedumos pastiprināti analizē labas likumdošanas principa elementu saturu, kā arī likumdevēja rīcību, izstrādājot apstrīdētās tiesību normas. Vienam no šādiem spriedumiem atsevišķās domas izteica trīs Satversmes tiesneši, kas liecina par nevienprātību izskatāmajā lietā. Tiesneši Aldis Laviņš un Jānis Neimanis atsevišķajās domās lietā Nr. 2017-17-01 polemizēja ar Satversmes tiesu par tās tiesībām detalizēti veikt Saeimas iekšējās darbības likumdošanas procesa organizēšanas pārbaudi.⁸² Tiesneši uzsvēra, ka citiem konstitucionālajiem valsts varas orgāniem ir pienākums respektēt un atturēties no iejaukšanās cita konstitucionālā valsts varas orgāna darbības autonomijas izpausmēs, ciktāl tās atbilst Satversmei un vispārējiem tiesību principiem.⁸³ Tomēr no tiesiskas valsts principa demokrātiskā tiesiskā valstī izriet noteiktas prasības arī attiecībā uz likumdošanas procesu,⁸⁴ un to nedrīkst ignorēt ne likumdevējs, ne Satversmes tiesa.

Turpmākajās nodaļās autore analizēs “likumam” izvirzāmās prasības procesuālos aspektus.

Satversmes tiesa jautājumā, vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību, spriedumos ir analizējusi arī labas likumdošanas principa ievērošanu. Ņemot vērā apjomīgo

---

⁸¹ Piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01, sk. arī Satversmes 2018. gada 12. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2017-17-01

⁸² Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa 2018. gada 25. aprīļa Atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01 “Par 2017. gada 1. jūnija likuma „Grozījumi likumā „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju”” 1. panta un 2017. gada 22. jūnija likuma „Grozījums likumā „Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam”

⁸³ Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa 2018. gada 25. aprīļa Atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01 “Par 2017. gada 1. jūnija likuma „Grozījumi likumā „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju”” 1. panta un 2017. gada 22. jūnija likuma „Grozījums likumā „Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam” 12. punkts

⁸⁴ Satversmes 2018. gada 12. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2017-17-01, sk. arī Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 11.2. punktu.

Satversmes tiesas praksi par labu likumdošanu un labas likumdošanas principu, autore labas likumdošanas principa satura elementus ir padziļināti pētījusi un analizējusi trešajā nodaļā.

2.1. Likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību

Pirmšķietami, dzirdot frāzi “likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību” prātā nāk Saeimas kārtības ruļļa normas par deputātu skaitu un balsu vairākumu, taču tas nebūt nav vienīgais, kas attiecas uz šo Satversmes tiesas judikatūrā izvirzīto pamattiesību ierobežojuma teksta elementa “noteikts ar likumu” kritēriju.

Saskaņā ar Satversmes 85.pantu Satversmes tiesas uzdevums ir pārbaudīt likuma atbilstību Satversmei. Likuma atbilstības pārbaudes pirmais solis ir noskaidrot, vai likums ir spēkā esošs, tas ir, vai tas ir radījis vai rada tiesiskas sekas, kas nonāk pretrunā ar Satversmi. Likuma spēkā esība ir atkarīga no likuma leģitimitātes, tostarp, formālā nozīmē. Tāpēc Satversmes tiesai ir jāpārbauda, vai likums ir pieņemts, ievērojot Satversmi un vispārējos tiesību principus.⁸⁵ Satversme likuma pieņemšanai noteic vairākas prasības, piemēram, likumdevēju, noteiktu kvorumu un balsu vairākumu, ar kādu likumprojekts apstiprināms par likumu, kā arī likuma izsludināšanas kārtību.⁸⁶ Savukārt iepriekšējā nodaļā tika analizēts, kādos gadījumos Ministru kabinets, pašvaldība un autonomās iestādes ir tiesīgas izdot ārējos normatīvos aktus. Pārbaudot šo normas satversmības kritēriju, ir jāpārlicinās, vai ir ievēroti visi tiesību normās noteiktie nosacījumi par leģitimāciju, pilnvarojuma apmēru un kompetenci. Savukārt no demokrātijas un tiesiskas valsts principiem izriet, piemēram, prasības pēc nodrošinātas iespējas parlamentārajai opozīcijai piedalīties likumprojekta apspriešanā, prasība pēc likuma satura noteiktības un atpakaļvērsta spēka aizliegums.⁸⁷ Tāpat tiesiskās drošības un tiesiskās palāvības aizsardzības principus nedrīkst uzskatīt par formāliem.⁸⁸ Minētie principi paredz arī pienācīgu *vacatio legis*⁸⁹.

Neretī, kad Satversmes tiesas judikatūrā pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar likumu, tas ir tāpēc, ka ierobežojums ir izdots *ultra vires*. Piemēram, lietās par Ministru kabineta noteikumiem. Jēdziens “kārtība” tā vispārpieņemtajā nozīmē saprotams kā norises īstenošanas veids, darbības

---

⁸⁵ Ibid, 10. punkts

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas 2017. gada 2. novembra atsevišķās domas lietā Nr. 2016-14-01 “Par Solidaritātes nodokļa likuma 3., 5., 6., 7. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam” 5. punkts

⁸⁹ piemēram, Prokop K. The Principle of Proper Legislation in the Republic of Poland. In: The Quality of Legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space. Riga: University of Latvia Faculty of Law, 2012, p. 370

organizācija.⁹⁰ Kā jau atzinusi Satversmes tiesa, šis jēdziens nepārprotami norāda uz Ministru kabineta noteikumu procesuālo raksturu, proti, noteiktas procedūras izstrādāšanu. Līdz ar to noteikumos nevar būt iekļautas materiālās normas, kas veidotu jaunas, pilnvarojumā neparedzētas tiesiskās attiecības un ierobežotu pamattiesības.⁹¹ Ministru kabinets nedrīkst izdot noteikumus likumdevēja kompetencē esošos jautājumos. Par tādu svarīgu un nozīmīgu valsts un sabiedrības dzīves jautājumu reglamentāciju, kuros nepieciešama konceptuāla izšķiršanās un politiska diskusija, jālemj likumdevējam pašam.⁹² Izsverot konkrētā jautājuma nozīmīgumu un saistību ar pamattiesībām, likumdevējam jāizlemj, ciktāl šo jautājumu nepieciešams reglamentēt ar likumu. Atbilstoši parlamenta virsvadības principam Saeima konkrēto jautājumu risina ar likumu, kam ir tālejošas sekas, savukārt Ministru kabinets šo jautājumu risina konkrētāk un detalizētāk, izdodot noteikumus.⁹³

Satversmes tiesa uzsvērusi, ka tiesību normai, ar kuru likumdevējs pilnvaro Ministru kabinetu noregulēt Satversmē noteikto personas pamattiesību īstenošanas kārtību vai noteikt šo tiesību īstenošanas ierobežojumus, ir jābūt skaidrai un precīzai. Nav pieļaujama personas pamattiesību ierobežošana, atsaucoties uz neskaidru vai pārprotamu likumdevēja pilnvarojumu. Ja likumdevēja pilnvarojuma apjoms rada šaubas, Ministru kabinetam šis pilnvarojums jāīsteno, iespēju robežās izvairoties no personas pamattiesību ierobežošanas⁹⁴.

Satversmes tiesa 2020. gada 20. februārī pasludināja spriedumu lietā Nr. 2019-09-03 par Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2018. gada 20. decembra normatīvo noteikumu Nr. 198 "Finanšu un kapitāla tirgus dalībnieku maksājumu apmēra Finanšu un kapitāla tirgus komisijas finansēšanai 2019. gadā noteikšanas un pārskatu iesniegšanas normatīvie noteikumi" 2.11. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam. Finanšu un kapitāla tirgus komisija ir atvasināta publisko tiesību juridiskā persona un pilntiesīga autonoma valsts iestāde. Saskaņā ar Komisijas likuma 13.panta pirmo daļu un 17.panta pirmās daļas 2.punktu Finanšu un kapitāla tirgus komisiju pārvalda padome, kurai citstarp ir noteiktas tiesības izdot tirgus dalībnieku darbību regulējošus normatīvus noteikumus. Satversmes tiesa lietā vērtēja, vai Finanšu un kapitāla tirgus komisijas padomes demokrātiskā legitimācija bija atbilstoša, lai šī padome būtu tiesīga izdot ārējos normatīvos aktus. Taču Satversmes tiesa, izvērtējot Latvijas Bankas kā autonomas valsts

---

⁹⁰ Latviešu valodas vārdnīca: 30000 pamatvārdu un to skaidrojumu. –Rīga: Avots, 2006, 491.lpp

⁹¹ Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 20. punktu

⁹² Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra sprieduma lietā Nr. 03-05(99) secinājumu daļas 1. punktu, 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03- 0306 7. punktu, 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 30.1. punktu un 2010. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-44-01 11. punktu

⁹³ Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisija: 15 2010. gada 18. janvāra viedoklis „Par Saeimas apstiprinājuma nepieciešamību liela apjoma aizņēmumu saņemšanai”// Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 20. janvāris, Nr. 10

⁹⁴ Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 10. punktu

iestādes tiesības izdot normatīvos aktus, ir atzinusi, ka Satversme pieļauj autonomu valsts iestāžu tiesības izdot ārējos normatīvos aktus pārvaldes darbības ietvaros vienīgi tad, ja šādas iestādes ir atbilstoši demokrātiski leģitimētas. Autonomas valsts iestādes demokrātiskā leģitimācija ir atbilstoša, ja Saeima lemj par visiem padomes locekļiem.⁹⁵ Šajā lietā tiesa nosprieda, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas padome nebija atbilstoši demokrātiski leģitimēta apstrīdētās normas izdošanai, jo triju padomes locekļu iecelšanu amatā vai atbrīvošanu no amata Saeimai nebija tiesību lemt. Papildus tiesa norādīja, ka demokrātiskas tiesiskas valsts prasībām neatbilst tāda situācija, ka ārējos normatīvos aktus izdod autonoma valsts iestāde, kurā ar šo normatīvo aktu izdošanu saistītu lēmumu pieņemšanas tiesības ir arī tādām amatpersonām, par kurām Saeima nav lēmusi.⁹⁶ Tādējādi tiesa atzina, ka pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā noteiktu likumu. No minētā piemēra var secināt, ka ir svarīga demokrātiskā leģimitāte, pilnvarojuma apjoms. Ir svarīgi ievērot nosacījumus, kas nosaka Ministru kabineta vai autonomās iestādes deleģējumu. Lai arī cikt Ministru kabineta vai autonomās iestādes ārējā normatīvā akta saturs būtu atbilstošs tiesību principiem, ja tos izdos subjekts, kas nebija pilnvarots to darīt, tiesību ierobežojums nebūs noteikts ar pienācīgā kārtā noteiktu likumu.

Satversmes tiesas tiesnese Daiga Rezevska atsevišķajās domās lietā Nr. 2016-14-01 ir norādījusi, ka Satversmes tiesai turpmāk savā judikatūrā būtu jāiestrādā atziņas par saprātīgu *vacatio legis*.⁹⁷ Lai nodrošinātu atbilstošu *vacatio legis*, tam ir jābūt piemērotam tādā veidā, ka saņēmējiem ir laiks pielāgoties jaunajiem noteikumiem. Ir būtiski pareizi definēt normatīvā akta terminus “izsludināšana” un “stāšanās spēkā”. Izsludināšana ir kompleksa un arī īpaši svarīga funkcija, kas ietver normatīvā akta (un nevis informācijas par to) paziņošanu sabiedrībai tiesību sistēmā noteiktajā formā, mūsdienās parasti publicējot attiecīgo leģislatīvo aktu oficiālajā izdevumā.⁹⁸ Normatīva akta spēkā stāšanās nozīmē, ka no normatīvajā aktā definētā brīža (dienas, notikumiem) visiem, kuru darbības ir noteiktas ar tajā ietvertajiem standartiem, ir pienākums veikt, jo īpaši – piemērot rīcības standartus, kas formulēti ar aktu.⁹⁹ Satversmes 69. pantā iestrādātais *vacatio legis* pamatprincips ir tāds, ka likums stājas spēkā četrpadsmit dienas pēc izsludināšanas, ja pašā likumā nav noteikts cits

---

⁹⁵ Satversmes tiesas 2020. gada 20. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-09-03, 23.3. punkts., sal. sk. arī: Satversmes tiesas 2016.gada 2.marta sprieduma lietā Nr.2015-11-03 21.1. un 21.2.punktu

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas 2017. gada 2. novembra atsevišķās domas lietā Nr. 2016-14-01 “Par Solidaritātes nodokļa likuma 3., 5., 6., 7. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam” 6. punkts

⁹⁸ Prokop K. The Principle of Proper Legislation in the Republic of Poland. In: The Quality of Legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space. Riga: University of Latvia Faculty of Law, 2012, p. 380

⁹⁹ Ibid.

terminš. Tas ir īsākais pieļaujamais terminš, kas personām dod iespēju sagatavoties gaidāmajām tiesiskā regulējuma izmaiņām.¹⁰⁰

Solidaritātes nodokļa likuma lietā Nr. 2016-14-01 Satversmes tiesas tiesnese Daiga Rezevska atsevišķajās domās lietā norādīja, ka Solidaritātes nodokļa likums nav uzskatāms par labas likumdošanas paraugu, jo pieņemts steigā, bez pienācīgas apdomas. Lai gan Satversme neparedz minimālos terminus, kādi būtu jāievēro, lai varētu uzskatīt, ka likumdošanas process ir vērsts uz laba likuma pieņemšanu, tomēr likumdevēja lēmumiem nodokļu politikas jomā jābūt tādiem, lai personas varētu saprātīgi plānot savas ekonomiskās aktivitātes. Latvijā ierastā prakse apliecina, ka nodokļu regulējuma izmaiņas kļūst zināmas vien dažas nedēļas pirms to spēkā stāšanās.¹⁰¹ Taču tiesiskās drošības un tiesiskās palāvības aizsardzības principi prasa nodrošināt tādu pāreju uz jaunu tiesisko regulējumu, lai personas varētu gan izprast savas tiesības un pienākumus, gan arī konsultēties ar juristu vai citu attiecīgās jomas speciālistu un tādējādi pārbaudīt savu secinājumu pareizību.¹⁰² Ir tiesību nozares, kurās ir īpaši svarīga saprātīga *vacatio legis* piemērošana. Tā jau minētā nodokļu joma ir viena no tām, kurās likumu spēkā stāšanos būtu jāparedz pietiekami laiku iepriekš, lai personas būtu spējīgas iepazīties ar normatīvo regulējumu, paredzēt un plānot savas ekonomiskās darbības.

Secināms, ka ir virkne ar nosacījumiem, kuri Satversmes tiesai ir jāpārbauda, lai noteiktu, vai pamattiesību ierobežojums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību. Ir ne tikai jāpārlicinās, vai apstrīdētā norma ir pieņemta, ievērojot likumā noteiktās prasības kā piemēram Saeimas kārtības rullī, Ministru kabineta iekārtas likumā vai likumā “Par pašvaldībām”, bet arī jāpārlicinās par apstrīdētās normas atbilstību arī vispārējiem tiesību principiem. No vispārējiem tiesību principiem izriet arī *ultra vires* aizliegums un prasība pēc pienācīga *vacatio legis*.

2.2. Likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām

Likums stājas spēkā pēc tā izsludināšanas. Kā iepriekš tika minēts, izsludināšana ir svarīga funkcija, kas ietver normatīvā akta (un nevis informācijas par to) paziņošanu sabiedrībai tiesību sistēmā noteiktajā formā, mūsdienās parasti publicējot attiecīgo leģislatīvo aktu oficiālajā izdevumā.¹⁰³

---

¹⁰⁰ Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas 2017. gada 2. novembra atsevišķās domas lietā Nr. 2016-14-01 “Par Solidaritātes nodokļa likuma 3., 5., 6., 7. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam” 6. punkts

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. 2016-14-01, 25.3. punkts

¹⁰³ Prokop K. The Principle of Proper Legislation in the Republic of Poland. In: The Quality of Legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space. Riga: University of Latvia Faculty of Law, 2012, p. 380

Vācu valststiesībnieks P. Labanda uzskata, ka parlaments tikai nosaka likuma saturu, savukārt monarhs ar savu sankciju tam piedod likuma spēku. Šāds nosacījums parlamentu un monarhu padara statusā līdzvērtīgus.¹⁰⁴ Savukārt republikas prezidents parasti nav parlamenta daļa, bet gan tikai izpilda konstitūcijas priekšrakstu, parlamenta pieņemto likumu izsludinot. Prezidentam ir tikai veto tiesības, kuras tas var izmantot noteiktā laika posmā. Ja šajā laikā veto tiesības netiek izmantotas, tas automātiski nozīmē, ka prezidents šādu likumu izsludinās.¹⁰⁵

Likuma izsludināšana notiek saskaņā ar konstitūciju, bez Valsts prezidenta paša brīvas gribas izpausmes.¹⁰⁶ Likuma izsludināšana ir konstitūcijas uzlikts pienākums. Valsts galva, pēc dažu valststiesībnieku domām, izsludinot likumu, to promulgē. Promulgācija ir Valsts prezidents rīkojums publicēt un izsludināt viņa parakstīto likumu.¹⁰⁷ Likuma promulgācija nozīmē teksta verifikāciju, kad valsts galva konstatē, ka likums ir pieņemts konstitūcijā noteiktajā kārtībā un tā teksts ir autentisks.¹⁰⁸ Ja prezidents uzskata, ka likums nav pieņemts konstitucionāli vai arī ir acīmredzamā pretrunā ar konstitūciju, viņa pienākums ir šādu likumu neizsludināt, bet gan to atdot parlamentam otrreizējai caurlūkošanai. Prezidenta veto ir teksta verifikācijas negatīvā izpausme, prezidentam atsakoties izsludināt šādu likumu.¹⁰⁹

Satversmes 69. pants nosaka, ka Valsts Prezidents izsludina Saeimā pieņemtos likumus ne agrāk kā desmitā dienā un ne vēlāk kā divdesmit pirmā dienā pēc to pieņemšanas. Likums stājas spēkā četrpadsmit dienas pēc izsludināšanas, ja likumā nav noteikts cits termiņš. Savukārt Satversmes 71. pantā ir noteiktas Valsts Prezidenta veto tiesības attiecībā uz likuma izsludināšanu: Desmit dienu laikā, skaitot no likuma pieņemšanas Saeimā, Valsts Prezidents motivētā rakstā Saeimas priekšsēdētājam var prasīt likuma otrreizēju caurlūkošanu. Ja Saeima likumu negroza, tad Valsts Prezidents otrreiz ierunas nevar celt.

Ja Valsts Prezidents nolemj izsludināt likumu, tad tas ir darāms, ievērojot arī Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likumu. Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likuma mērķis ir nodrošināt privātpersonu tiesības būt informētām par savām tiesībām un pienākumiem, reglamentējot tām saistošo tiesību aktu un oficiālo paziņojumu izsludināšanu, publicēšanu, spēkā esamību un pieejamību.¹¹⁰ Tādējādi šis likums regulē kārtību, kādā būtu izsludināmi un publicējami likumi, Ministru kabineta noteikumi, noteikumi un citi ārējie normatīvie akti. Lai Satversmes tiesa

---

¹⁰⁴ J. Pleps, E. Pastars, I. Plakane, Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 441. lpp.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Ibid, 442. lpp

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likums: LV likums. Pieņemts: 31.05.2012. [20.04.2020. red.]

konstatētu, ka likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām, apstrīdētajai normai ir jābūt izsludinātai un publicētai atbilstoši Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likuma noteiktajai kārtībai.

Likums stājas spēkā un tiek atzīts par saistošu tikai pēc tā publicēšanas. Likuma spēkā stāšanās brīdi nosaka pats likums vai arī konstitūcija. Parasti apjomīgu un svarīgu likumu spēkā stāšanās tiek atlikta uz vēlāku laiku, lai ļautu iedzīvotājiem iepazīties ar likuma saturu. Konstitūcijā tie noteikts vispārējs termiņš, pieņemot, ka likumus nevar uzskatīt par tautai zināmiem no to oficiālās publicēšanas dienas. To nosaka nepieciešamība likumus darīt zināmus visā valstī, kā arī vajadzība nešaubīgi un tieši fiksēt brīdi, kad, piemēram, veco likumu aizstāj jaunais likums. Tādēļ vislabāk ir noteikt konkrētu termiņu, kurā katram iedzīvotājam tiek dota iespēja iepazīties ar likuma saturu.¹¹¹ Ja likums ir darīts par zināmu pienācīgā kārtā, tad neviens nevar aizbildināties ar tā nezināšanu. Tā kā šis princips ir saistošs indivīdam, tad tas valstij uzliek pienākumu likuma saturu darīt zināmu ikvienam, uz kuru tas attiecas. Likumdevējs var prasīt paklausību likumam tikai tad, ja tas ir veicis visu nepieciešamo, lai katrs, kas vēlētos iepazīties ar likuma saturu, būtu varējis to izdarīt.¹¹²

No minētā var secināt, ka ir būtiska nozīme, lai likumdevējs nodrošinātu personām iespēju iepazīties ar likuma saturu. Ja persona nav informēta par saviem pienākumiem vai tiesībām, tā nevar plānot un paredzēt savas darbības un to sekas. Nav pieļaujams, ka personām jāievēro kādi slēpti, nublicēti noteikumi.

Satversmes 69. pants par likuma izsludināšanu daļēji pārklājas ar Satversmes 90. panta tvērumu, kurā noteikts, ka ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības. Nosacījums, kas izriet no Satversmes 90. panta, ir tiesību normu publiskā pieejamība: valstij ir pienākums iepriekš publicēt visus normatīvos aktus, lai visas tās jurisdikcijā esošās privātpersonas varētu objektīvi zināt un paredzēt, kādas normas tiks piemērotas noteiktai tiesiskai attiecībai.¹¹³ Šajā ziņā 90. pants ir lasāms kopsakarā ar Satversmes 69. pantu un sekojošajiem pantiem, kas nosaka tiesību normu izsludināšanu, un tā īstenošanu sīkāk nosaka Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likums. Nublicēts normatīvs akts nav spēkā un līdz ar to nav piemērojams un nav privātpersonām saistošs. No otras puses, pašsaprotami izriet, ka normas nezināšana neatbrīvo personu no atbildības par tās pārkāpšanu, ja vien valsts ir iepriekš spērusi visus no tās saprātīgi gaidāmos soļus, lai padarītu šīs normas saturu viņai objektīvi pieejamu. Vai pati persona ir izmantojusi šo iespēju un patiešām centusies noskaidrot

---

¹¹¹ J. Pleps, E. Pastars, I. Plakane, Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 443. lpp.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Rudevskis J. 90. pants Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 66. lpp

savas tiesības un pienākumus, par to principā ir atbildīga viņa pati.¹¹⁴ Tādējādi var teikt, ka nepienācīgā kārtībā izsludināts un publicēts likums ne tikai aizskar pamattiesības, par kurām persona vērsusies ar pieteikumu Satversmes tiesā, bet šāds likums apdraud personas Satversmes 90. pantā noteiktās pamattiesības ikvienam zināt savas tiesības.

2.3. Norma ir pietiekami skaidri formulēta

Tomass Džefersons ir teicis: “likumi tiek rakstīti vienkāršiem cilvēkiem, tāpēc tiem ir jābalstās uz vienkāršiem veselā saprāta principiem.”¹¹⁵

Izstrādājot likuma normu, likumdevēja primārais uzdevums ir noregulēt tiesību jautājumu, kādēļ tiesiskais regulējums vispār ir nepieciešams. Tomēr likumdošanas procesā likumdevējam ir svarīgi domāt par to cilvēku kategorijām, kas šo tiesību normu lasīs un izmantos.

Valoda ir svarīgs likumdošanas aspekts. Veids, kādā sagatavotājs izstrādā likuma projektu, ir atkarīgs no principiem, kurus piemēros tie, kas to lasīs.¹¹⁶ Likumdevējam ir svarīgi zināt auditoriju, kurai tiek izstrādāts likums, lai tekstu uzrakstītu šī brīža un arī potenciālajiem “lietotājiem” saprotamā veidā. Lai uzrakstītu saprotamus likuma tekstus, likumdevējam ir jāizvērtē likuma “lietotāju” juridiskā izsmalcinātība.¹¹⁷

Ir vērts atzīmēt, ka, sagatavojot likuma tekstu, izstrādātājiem būtu jānodrošina skaidrība, precizitāte un nepārprotamība. Likuma teksta sagatavotājiem ir pienākums tiekties uz tiesiskumu. Šī pienākuma ietvaros viņiem ir jāpārdomā par to, lai izstrādāto likumu forma būtu skaidra, precīza un konsekventa. Bez skaidrības, precizitātes un konsekvences likums nebūs paredzams.¹¹⁸ Tiesiskums pieprasa, lai cilvēki, cik vien iespējams, jau iepriekš zinātu, ko no viņiem prasa likums, ko likums viņiem piešķir un kādu izturēšanos viņi var sagaidīt no ierēdņiem.¹¹⁹ Gandrīz tikpat svarīgs ir pienākums padarīt likumu pēc iespējas vienkāršāku un skaidrāku.¹²⁰

Profesors Gordons Tulloks skaidrību definēja kā stāvokli, kurā cilvēki viegli uztver un saprot.¹²¹ Ciktāl tas ir iespējams, likumprojekta tekstam vajadzētu būt sagatavotam saskaņā ar

---

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ From Thomas Jefferson to William Johnson, 12 June 1823,” Founders Online, National Archives, <https://founders.archives.gov/documents/Jefferson/98-01-02-3562> [aplūkots 18.04.2020.]

¹¹⁶ IP Butt and R Castle, *Modern Legal Drafting: A Guide to Using Clearer Language* (2nd edn Cambridge University Press, Cambridge 2006)

¹¹⁷ Esther Majambere (2011) Clarity, precision and unambiguity: aspects for effective legislative drafting, *Commonwealth Law Bulletin*, 37:3, 417-426, DOI: 10.1080/03050718.2011.595140

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Tullock (1978–80) cited in C Stefanou and H Xanthaki (eds), *Drafting Legislation, A Modern Approach* (Ashgate, Aldershot 2008) 666.

vispārpieņemto vārdu izpratni. Izgatavotājam jāmēģina panākt, lai teikumi nozīmētu tieši to, ko viņi domā, lai likuma lasītāji nevarētu neviennozīmīgo tekstu interpretēt citādiem saviem mērķiem. Faktiski likumdevējam ir jācenšas ierobežot lasītāju, lai viņš, būdams uzticīgs tekstam, vārdiem sniegtu to paredzēto nozīmi.¹²² Paļaušanās uz mērķtiecīgu interpretāciju nav attaisnojums neprecizitātei. Galvenais likumprojekta teksta neprecizitātes iemesls nav tas, ka teksta sagatavotājs nevar atrast vai nevēlas piepūlēties, lai atrastu precīzu jēdziena izteikšanas veidu savā prātā. Galvenais iemesls ir tas, ka koncepcija likumdevēja prātā nav pietiekami precīza, lai izveidotu skaidru formulējumu. Galvenais likumprojekta izstrādes uzdevums ir precizēt un analizēt politiku līdz skaidrības pakāpei, kurā vārdi tās izteikšanai liekas dabiski. Kad likumdevējs cenšas atrast vārdus vai struktūru, lai izteiktu domu, parasti ir laiks atteikties no teksta formulēšanas un atgriezties pie domas analīzes vai pilnveidošanas.¹²³

Daudzi autoritatīvi rakstnieki vienkāršu valodu uztvēra kā skaidrības, precizitātes un nepārprotamības instrumentu.¹²⁴ Tomēr likumdevēju nekad nevajadzētu piespiest upurēt juridiskā teksta noteiktību vienkāršības labad, jo tā rezultātā var sagraut likumdošanas nodomu.¹²⁵

Kā jau minēts iepriekš, skaidrība, precizitāte un nepārprotamība noved pie efektīvas likumdošanas. Ja likums nebūs skaidrs, precīzs un konsekvents, tad tas nebūs arī paredzams. Jānorāda, ka starp skaidrību, precizitāti un nepārprotamību nepastāv hierarhija. Daži likumi pieprasa lielāku skaidrību, tādi, piemēram, ir krimināltiesībās, turpretī citi prasa precizitāti, piemēram, nodokļu tiesībās.¹²⁶ Galvenais ir panākt likuma efektivitāti. Tāpēc ir svarīgi ievērot, ka skaidrība, precizitāte un nepārprotamība ir efektīvas likuma redakcijas instrumenti. Atkarībā no vēstījuma, ko likumdevējs ar likumprojekta tekstu plāno nodot, ja vien likumdevējs sasniedz efektivitāti, nevajadzētu būt šaubām par to, vai dominē skaidrība, precizitāte vai nepārprotamība. Šie trīs vienumi ir jāuzskata par efektīvas projektu izstrādes instrumentiem ar vienādiem pamatiem. Ja likuma auditoriju veido galvenokārt ne speciālisti, tad skaidrības ietvaros ir jāizvirza skaidrība un nepārprotamība.¹²⁷

---

¹²² Seidman, RB Seidman and N Abeyesekere, *Legislative Drafting for Democratic Social Change – A Manual for Drafters* (Kluwer Law International, The Hague 2001).

¹²³ Esther Majambere (2011) Clarity, precision and unambiguity: aspects for effective legislative drafting, *Commonwealth Law Bulletin*, 37:3, 417-426, DOI: 10.1080/03050718.2011.595140.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Ibid.

Noskaidrojot, vai konkrēta tiesību norma ir pietiekami skaidra, Satversmes tiesai jāanalizē tiesiskās drošības princips un Satversmes 90. panta saturs.¹²⁸ Satversmes 90. pantā ir teikts, ka ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības.¹²⁹

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka Satversmes 90. pants ietver valsts pienākumu radīt mehānismu, kas nodrošina personu informētību par tiesisko regulējumu un tā saturu. Savukārt personai ir subjektīvās publiskās tiesības tikt pienācīgi informētai par tās tiesībām un arī pienākumiem.¹³⁰ Tāpat Satversmes 90. pants kopsakarā ar tiesiskās drošības principu noteic, ka likumdevēja pieņemtajām tiesību normām ir jābūt paredzamām un skaidrām, kā arī pietiekami stabilām un nemainīgām, lai persona varētu pieņemt ne tikai īstermiņa lēmumus, bet arī ilgtermiņā plānot savu nākotni.¹³¹ Tādējādi, no vienas puses, tiesiskās drošības princips uzliek likumdevējam pienākumu pieņemt tādas tiesību normas, kas ir pietiekami skaidras. No otras puses, taisnīguma princips prasa nodrošināt to, ka tiesību piemērotājs ar tiesību normu palīdzību spēj atrisināt ikvienu dzīves gadījumu.¹³² Tomēr jāatzīst, ka prasība, lai likumdevējs pats likumdošanas ceļā izšķirtu visus valsts dzīves jautājumus, mūsdienu sabiedrības komplicētajos dzīves apstākļos ir kļuvusi nereāla. Likumdevējam nav iespēju izsmēloši likumdošanas ceļā izlemt visus jautājumus, kuriem nepieciešams regulējums. Šāda likumdevēja rīcība bieži vien būtu novēlota, jo likumdošanas process ir smagnējs un laikietilpīgs.¹³³

Uzskatāms, ka tiesību normas skaidrība un paredzamība ir ļoti cieši saistīta ar labas likumdošanas principa satura elementu, kas nosaka, ka likumdevējam ir pienākums izstrādāt ilgtspējīgu tiesisko regulējumu. Ilgtspējīgs tiesiskais regulējums paredz to, lai norma netiktu nesamērīgi bieži grozīta, lai persona varētu plānot savas darbības nākotnē un rēķināties ar šo tiesību normu.¹³⁴ Tādējādi šiem trim elementiem – skaidrībai, paredzamībai un ilgtspējīgumam ir ļoti liela nozīme un tie ir gandrīz neatdalāmi viens no otra. Ja tiesību norma ir skaidra un no tās var paredzēt kādas tiesiskās sekas nākotnē, taču tiesiskais regulējums nav ilgtspējīgs, to groza, piemēram, pēc gada, normai zūd jēga. Tāpat ja tiesiskais regulējums ir ilgtspējīgs – tajā netiek veikti grozījumi ik pēc īsa laika perioda, taču no tiesiskā regulējuma nav iespējams paredzēt nākotnē sagaidāmās sekas, arī no šāda tiesiskā regulējuma nav lielas vērtības. Ar šādu “likumu” pamattiesības ierobežot nebūtu

¹²⁸ Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 25.3. punktu.

¹²⁹ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [17.03.2020. red.]

¹³⁰ sal. sk. Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 16. punktu un 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 7.2. punktu

¹³¹ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2004. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-03-01 9.2. punktu

¹³² Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 18.1. punktu

¹³³ Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra spriedums lietā Nr. 2005-03-0306 7. punkts

¹³⁴ Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.1. punkts

pieņemami. Tādējādi likumdevējam ir jāgādā, lai norma būtu skaidra, paredzama un vienlaikus arī ilgtspējīga.

Satversmes tiesa jau iepriekš atzinusi, ka tiesību normas skaidrība un paredzamība ir vērtējama, pamatojoties uz šīs normas interpretāciju. Proti, tiesību norma ir atzīstama par neskaidru tad, ja ar interpretācijas metožu palīdzību nav iespējams noskaidrot tās patieso jēgu.¹³⁵ Normai jābūt formulētai tā, lai ļautu personām skaidri paredzēt precīzu tās piemērošanas jomu un nozīmi.¹³⁶ Satversmes tiesa jau iepriekš norādījusi, ka pretrunā ar konstitucionālajām normām būtu tik sarežģīts nodokļu likums, ka cilvēks to nespētu saprast.¹³⁷ Saprotams, ka katrs gadījums ir vērtēšanas jautājums, vai likums ir pārāk sarežģīts, lai atzītu, ka tas nav skaidrs. Skaidrs, ka personu uztveres līmenis atšķiras no to zināšanām vai pieredzes attiecīgajā jomā. Likumdevējam ir jāsaprot, ka likumus tas izstrādā arī sabiedrībai. Sabiedrība ir viens no likuma “patērētājiem”. Līdz ar to likumdevējam ir jāspēj balansēt starp likuma komplikētību, ar mērķi noregulēt tiesisko situāciju, starp sabiedrībai saprotamu valodu. Tādējādi autore uzskata, ka likumdevējam būtu nepieciešams izstrādāt tādas normas, kuras varētu saprast arī persona, kurai nav juridiskās izglītības. Papildus gan jānorāda, ka šaubas par definīcijas robežām pašas par sevi vēl nepadara attiecīgo jēdzienu par nesaprotamu un neskaidru.¹³⁸

Argumenti par normas skaidrību ir rezultējušies tajā, ka ir daudz svarīgāk ieguldīt laiku un līdzekļus iedziļinoties kultūrā un cilvēku izpratnē, uz ko likums attieksies, ne tik ļoti formāli koncentrēties uz tiesību tekstiem.¹³⁹

Taču ECT ir norādījusi: lai cik precīzi un skaidri būtu formulētas tiesību normas, to saturs vienmēr būs noskaidrojams interpretācijas ceļā.¹⁴⁰ Tā kā likumi pēc savas juridiskās dabas ir abstrakti uzvedības priekšraksti, to formulējums nevar būt absolūti precīzs. Viena no tiesiskā regulējuma izstrādes tehnikām ir vispārīgu apzīmējumu izmantošana izsmeļoša uzskaitījuma vietā.¹⁴¹ Ja tiesību normas tiesiskais sastāvs ir formulēts, izmantojot vispārīgus apzīmējumus, ir iespējamas arī tādas faktiskās situācijas, kad nav acīmredzami skaidrs, vai tās ietilpst vai neietilpst šīs tiesību normas

---

¹³⁵ sk. Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15.2. punktu

¹³⁶ Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15.2. punktu un 2012. gada 19. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01 18.3. punktu

¹³⁷ Satversmes tiesas 2010. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2010-02-01 9.4.2.punktu

¹³⁸ Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15.2. punktu, sk. arī Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-09-0106 7.2. punktu

¹³⁹ Piehl, Aino: Finland Makes Its Statutes Intelligible: Good Intentions and Practicalities, Obscurity and Clarity in the Law, Edited by Anne Wagner and Sophie Cacciaguideri-Fahy, 2008, Ashgate Publishing Ltd., Gower House, Croft Road, Aldershot, Hampshire GU11 3HR, England, page:151.

¹⁴⁰ sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā “Kafkaris v. Cyprus”, pieteikums Nr. 21906/04, 141. punktu

¹⁴¹ sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 28. augusta sprieduma lietā “Seychell v. Malta”, pieteikums Nr. 43328/14, 43. punktu

tvērumā. Tomēr šaubas par tiesību normas tvērumu attiecībā uz šādām faktiskajām situācijām pašas par sevi nav iemesls tiesību normas atzīšanai par neskaidru vai neparedzamu, ja tā ir pietiekami skaidra vairumā gadījumu.¹⁴²

Kā jau iepriekš tika minēts ECT noteikusi, ka Eiropas Cilvēktiesību Konvencijas 7. pantā lietotais likuma jēdziens ietver kvalitātes prasības, tostarp pieejamības un paredzamības prasības, kas praktiski atbilst Latvijā uzstādītajām “likuma” prasībām.¹⁴³

Savukārt Polijas Republikas tiesību sistēmā ir formulēts likuma detalizācijas princips. Noteikums tiesiskās noteiktības sasniegšanai ir saprātīga tiesību aktu izveide, kam kalpo likuma detalizācijas princips. Tas ietver rīkojumu izstrādāt tiesību aktus skaidrā, pārredzamā un lingvistiski pareizā veidā. Prasība pēc skaidrības nosaka pienākumu izstrādāt tādus likumus, kas ir saprotami to saņēmējiem. Personas var sagaidīt no racionāla likumdevēja izstrādāt tādas tiesību normas, kas nerada šaubas par uzlikto pienākumu un piešķirto tiesību saturu. Paredzamībai, kas saistīta ar tiesību normas skaidrību, būtu jāatspoguļojas piešķirto tiesību un uzlikto pienākumu detalizētībā, lai to saturs būtu saprotams un ļautu tos piemērot.¹⁴⁴ Polijas Republikas Konstitucionālais tribunāls ir minējis, ka nav pieņemami ieviest neskaidrus likumus, pieļaujot jebkādu interpretāciju, kas neļauj pilsonim paredzēt savas uzvedības tiesiskās sekas.¹⁴⁵ Indivīdam ir jābūt pārliecinātam, ka viņš spēs pielāgot savu rīcību noteikumiem, kas skaidri nosaka tiesības un brīvības, vai, citiem vārdiem sakot, to darbību tiesiskās sekas. Neskaidrs vai neprecīzs tiesību normas formulējums rada tiesību saņēmēja nenoteiktību attiecībā uz tiesību un pienākumu saturu, jo īpaši, ja tā piešķir iestādēm pārāk lielu (un pat patvaļīgu) interpretācijas brīvību.¹⁴⁶

Polijas Republikas Konstitucionālais tribunāls ir formulējis trīs kritērijus tiesību normu korektuma novērtēšanai. Pirmkārt, katra tiesību norma ir formulējama tā, lai skaidri noteiktu, uz ko norma attiecas un kāds ir ierobežojums. Otrkārt, šādai normai ir jābūt pietiekami precīzai, lai tai būtu vienota interpretācija un piemērošana. Treškārt, šī norma būtu jāizklāsta tādā veidā, lai tās darbības

---

¹⁴² sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 11. novembra sprieduma lietā “Cantoni v. France”, pieteikums Nr. 17862/91, 32. punktu

¹⁴³ sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 11. novembra sprieduma lietā “Cantoni v. France”, pieteikums Nr. 17862/91, 29. punktu; 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā “Kafkaris v. Cyprus”, pieteikums Nr. 21906/04, 140. punktu; 2013. gada 21. oktobra sprieduma lietā “Del Río Prada v. Spain”, pieteikums Nr. 42750/09, 91. punktu un 2015. gada 15. oktobra sprieduma lietā “Perinçek v. Switzerland”, pieteikums Nr. 27510/08, 134. punktu

¹⁴⁴ Krzysztof Prokop, The principle of proper legislation in the Republic of Poland, International Scientific Conference The Quality of Legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space, 2012, 372. lpp; sk. arī Polijas Republikas Konstitucionālā tribunāla 2009. gada 21. aprīļa spriedums, K 50/07, OTK 2009, No. 4A, 1.

¹⁴⁵ Ibid, sk. arī Polijas Republikas Konstitucionālā tribunāla 2002. gada 22. maija spriedums K 6/02, OTK 2002, No. 3A, 33.

¹⁴⁶ Ibid, sk. arī Polijas Republikas Konstitucionālā tribunāla 2001. gada 30. oktobra spriedums, K 33/00, OTK 2001, No. 7A, 217.

joma attiektos tikai uz tām situācijām, kurās likumdevējs ir paredzējis ieviest regulējumu, kas ierobežo konstitucionālo tiesību un brīvības izmantošanu.¹⁴⁷ Minētie kritēriji ir vērsti uz to, lai tiesību norma būtu skaidra un saprotama. Tas savukārt ir līdzeklis tiesību normas paredzamībai un tiesiskās drošības nodrošināšanai.

Kopumā var secināt, ka ir dažādas pieejas, kā tiekties uz normas skaidrību. Autores ieskatā visi minētie varianti normas skaidrības nodrošināšanai ir pareizi. Svarīgākais ir paturēt prātā, ka tiesību normas skaidrības mērķis ir normas paredzamība, tiesiskā drošība un sabiedrības uzticēšanās tiesībām.

---

¹⁴⁷ Ibid, sk. arī Polijas Republikas Konstitucionālā tribunāla 2009. gada 21. aprīļa spriedums, K 50/07, OTK 2009, No. 4A, 51

3. Labas likumdošanas principa satura elementi

Satversmes tiesa 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-25-01 ir teikusi, ka Latvijas sabiedrībā demokrātija vēl netiek uzskatīta par pašsaprotamu, norādot, ka demokrātiskas tiesiskas valsts varas atzariem, tostarp likumdevējam, ir jātiecas uz to, lai personu uzticēšanās valstij un tiesībām, kā arī demokrātiska procesa izpratne arvien pieaugtu.¹⁴⁸ Labas likumdošanas principa ievērošana sekmē šā mērķa sasniegšanu. Viens no vispārējiem tiesību principiem, kas atvasināts no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas, ir tiesiskas valsts princips. Tas prasa tādas tiesību sistēmas pastāvēšanu, kurā pēc iespējas pilnīgāk tiktu novērsts tiesiskais regulējums, kas neatbilst Satversmei vai citām augstāka juridiska spēka tiesību normām.¹⁴⁹ No tiesiskas valsts principa demokrātiskā tiesiskā valstī izriet noteiktas prasības arī attiecībā uz likumdošanas procesu.¹⁵⁰ Līdz ar to uz likumdošanas procesu nevar raudzīties kā uz tādu darbību kopumu, kas paredz vienīgi noteiktu procedūru īstenošanu. Likumdošanas process ir jāuzlūko kā suverēna gribas īstenošanas akts, kas mērķtiecīgi vērsts uz taisnīguma sasniegšanu.¹⁵¹ Savukārt taisnīgums ir viena no vērtībām, kas palīdz nodrošināt Latvijas valsts pastāvēšanu un funkcionēšanu.¹⁵² Var teikt, ka labam likumdošanas procesam ir lielāka nozīme, nekā pirmšķietami var domāt. Tas gādā par tiekšanos uz taisnīgumu, savukārt taisnīgums palīdz nodrošināt to, lai Latvijas valsts varētu pastāvēt, pilnvērtīgi funkcionēt. Lai suverēns nezaudē uzticību likumdevējam.

Tādējādi noteiktā kārtībā pieņemts likums nav tikai norma, kas ir pieņemta un izsludināta saskaņā ar tai paredzēto procesuālo kārtību. Šis kritērijs ietver arī noteiktas kvalitātes prasības.¹⁵³ Papildus tam Satversmes tiesa savā praksē ir izstrādājusi vairākus priekšnoteikumus, kas likumdevējam ir jāievēro likumdošanas procesā. Satversmes tiesas prakse ļauj noteikt stingrākas kvalitātes prasības likumdevēja darbam un rīcības brīvības ierobežojumiem.¹⁵⁴

---

¹⁴⁸ Kaniņa-Šlitke I., Laba likumdošanas prakse un tās neievērošanas tiesiskās sekas. Jurista Vārds, 20.03.2019. Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/274374-laba-likumdosanas-prakse-un-tas-neieverosanas-tiesiskas-sekas> [aplūkots 23.03.2020.], sk. arī Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-25-01 23. punkts.

¹⁴⁹ Ibid, sk. arī Satversmes tiesas 2014. gada 28. novembra sprieduma lietā Nr. 2014-09-01 23. punktu.

¹⁵⁰ Ibid, sk. arī Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 11.2. punktu.

¹⁵¹ Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas 2017. gada 2. novembra atsevišķās domas lietā Nr. 2016-14-01 "Par Solidaritātes nodokļa likuma 3., 5., 6., 7. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam" 5. punkts.

¹⁵² Balodis R. Latvijas Republikas Satversmes ievads. Grāmata: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 133. lpp.

¹⁵³ Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas 2017. gada 2. novembra atsevišķās domas lietā Nr. 2016-14-01 "Par Solidaritātes nodokļa likuma 3., 5., 6., 7. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam" 5. punkts.

¹⁵⁴ Pleps J. The Principle of Good Legislation. Grām.: The Quality of Legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space. Rīga: University of Latvia Press, 2012, pp.16–26.

Satversmes tiesas izstrādātie priekšnoteikumi, kas būtu jāievēro likumdevējam likumdošanas procesā, ir atzīstami par vērtīgu ceļvedi likumdevējam. Satversmes tiesu varētu uzskatīt par leģitīmu subjektu, lai noteiktu kvalitātes prasības likumdevēja darbam un rīcības brīvības ierobežojumiem. Tā ikdienā strādā ar lietām, kur pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka tiesību norma neatbilst augstāka juridiskā spēka normai.¹⁵⁵ Satversmes tiesa spriedumā par tiesību normas atzīšanu par spēkā neesošu norāda, kādas kļūdas likumdevējs ir pieļāvis, pieņemot apstrīdēto tiesību normu.¹⁵⁶ Tādējādi Satversmes tiesa redz likumdevēja visbiežāk pieļautās kļūdas un vislabāk spēj noteikt, kas būtu jāuzlabo likumdevēja darbā, kādi priekšnoteikumi likumdevējam jāievēro, lai nepieļautu tās pašas kļūdas, kas pieļautas, pieņemot tiesību normas, kas vēlāk ar Satversmes tiesas spriedumu atzītas par spēkā neesošām. Piemēram, Finanšu ministrijas parlamentārā sekretāre Karina Korna ir norādījusi: „Tiesību akti nosaka likumdevēja - Saeimas - prasības attiecībā uz likumdošanas procesa īstenošanu. [...] Jaunais tiesiskais regulējums nevar tikt pieņemts steidzamības kārtībā, jo sabiedrība par to ir pienācīgi jāinformē, juridiskā regulējuma pieņemšanas procesā jāmeklē arī ekspertu, nevalstisko organizāciju un sociālo partneru konsultācijas”.¹⁵⁷

Papildus iepriekšminētajiem nosacījumiem, likumdošanas procesā ir jāievēro procesuālās un kvalitātes prasības, ko dēvē par labas likumdošanas principu.¹⁵⁸ Labas likumdošanas principu var atzīt par vispārēju tiesību principu, jo to var atvasināt no dabiskajām tiesībām un tas ir neatņemami saistīts ar tiesiskas valsts principu, tas arvien biežāk tiek nostiprināts un atzīts tiesību sistēmā.¹⁵⁹

Taisnīguma nodrošināšanai modernā demokrātiskā tiesiskā valstī ir vismaz divas izpausmes formas – materiālais taisnīgums (lai pieņemtais lēmums pēc būtības saturiski būtu taisnīgs un pareizs) un procesuālais taisnīgums (lai lēmuma pieņemšanas procedūra radītu pārliecību, ka lēmums ir pieņemts taisnīgi un pareizi).¹⁶⁰

Tādējādi papildus iepriekšējās nodaļās minētajiem likuma procesuālajiem taisnīguma kritērijiem Satversmes tiesa vairākos spriedumos ir uzsvērusi labas likumdošanas procesa nozīmi,

---

¹⁵⁵ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 5. marta spriedumu lietā Nr. 2018-08-03.

¹⁵⁶ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 5. novembra spriedumu lietā 2018-07-05 16.1, 16.2. punktu

¹⁵⁷ Korna K. Pensionēšanās vecuma paaugstināšana: juridiskie aspekti. Jurista Vārds, 2012. gada 17. aprīlis, Nr. 16, 10. lpp.

¹⁵⁸ Pleps J. The Principle of Good Legislation. Grām.: The Quality of Legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space. Rīga: University of Latvia Press, 2012, pp.16–26.

¹⁵⁹ Rezevska D. Tiesiskās paļāvības principa satura konkretizācija un attīstība judikatūrā. In: Tiesību un juridiskās prakses ilgtspējīga attīstība. Rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 9.-10. lpp.

¹⁶⁰ Pleps J., Likumdošanas procesam jāveicina sabiedrības uzticēšanās. Pieejams: https://lvportals.lv/viedokli/299267-likumdosanas-procesam-javeicina-sabiedribas-uzticesanas-2018#_ftn3 [aplūkots: 20.04.2020.]

aktualizējusi labas likumdošanas procesa pilnveidošanas jautājumus un izvērsusi labas likumdošanas principu.¹⁶¹

Satversmes tiesa 2019. gada 6. marta spriedumā lietā Nr. 2018-11-01 ir minējusi, ka spriedumā minētās likumdevējam izvirzāmās prasības veido no tiesiskas valsts principa atvasinātā labas likumdošanas principa saturu.¹⁶² Valsts prezidents Egils Levits uzrunā Konstitucionālo tiesību ekspertu domnīcā Satversmes tiesā minēja, ka konstitucionālā salīdzinājumā Eiropas Savienības dalībvalstīs tas ir diezgan unikāli, ka labas likumdošanas princips ir pacelts konstitucionāla principa līmenī. Šis princips tiek ievērtos dažādu citu principu ietvaros, bet noformulējusi šo principu kā atsevišķu ar savām robežām un ar savu saturu ir Satversmes tiesa.¹⁶³

Polijas Republikas tiesiskajā sistēmā arī ir formulēts līdzīgs tiesību princips – pareizas likumdošanas princips.¹⁶⁴ Tāpat kā Latvijas Republikā arī Polijas Republikā pareizas likumdošanas princips nav ierakstīts Konstitūcijā. Polijas Republikas Konstitucionālais tribunāls ir teicis, ka demokrātiski tiesiskas valsts princips, kas regulēts Polijas Republikas Konstitūcijas 2. pantā, paredz tiesību aktu izstrādes prasības.^{165,166} Polijas Konstitucionālais tribunāls no Polijas Republikas Konstitūcijas 2. panta ir atvasinājis vairākus konstitucionālus principus. Viens no tādiem ir pilsoņu uzticēšanās valstij un tās likumiem princips.¹⁶⁷ Tā ir pilsoņu tiesiskās drošības garantija.¹⁶⁸ Valsts varas iestādēm jāizturas pret pilsoņiem ar zināmu taisnīguma pakāpi, jo to nosaka arī valsts lojalitātes pret pilsoņiem princips.¹⁶⁹ Savukārt pilsoņu uzticēšanās valstij un tās likumiem princips bija pamats, lai Polijas Republikas Konstitucionālais tribunāls atvasinātu pareizas likumdošanas principu. Racionālas likumdošanas kārtība ir funkcionāli saistīta ar tiesiskās noteiktības un tiesiskās drošības

---

¹⁶¹ Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.1. punkts, sk. arī 2019. gada 13. decembra Valsts prezidenta Egila Levita uzruna Konstitucionālo tiesību ekspertu domnīcā Satversmes tiesā, pieejams: <https://www.president.lv/lv/jaunumi/zinas/valsts-prezidenta-egila-levita-uzruna-konstitucionalo-tiesibu-ekspertu-domnica-satversmes-tiesa-26083> [aplūkots 10.03.2020]

¹⁶² Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.1. punkts

¹⁶³ Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.1. punkts, sk. arī 2019. gada 13. decembra Valsts prezidenta Egila Levita uzruna Konstitucionālo tiesību ekspertu domnīcā Satversmes tiesā, pieejams: <https://www.president.lv/lv/jaunumi/zinas/valsts-prezidenta-egila-levita-uzruna-konstitucionalo-tiesibu-ekspertu-domnica-satversmes-tiesa-26083> [aplūkots 12.03.2020]

¹⁶⁴ angļiski – the principle of proper legislation

¹⁶⁵ Krzysztof Prokop, 2012, 367. lpp, sk. arī Polijas Republikas Konstitucionālā tribunāla 2015. gada 3. decembra spriedums 185/11/A/2015, No K 34/15.

¹⁶⁶ Polijas Republikas Konstitūcija. Pieņemts: 02.04.1997. [16.04.2020. red]

¹⁶⁷ angļiski - principle of citizens' trust in the state and its laws. Sk. ibid, sk. arī Zalasiński T. Zasada prawidłowej legislacji w poglądach Trybunału Konstytucyjnego. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2008, pp. 35-41.

¹⁶⁸ Krzysztof Prokop, 2012, 367. lpp, sk. arī Polijas Republikas Konstitucionālā tribunāla 2001. gada 30. oktobra spriedums K 33/00, OTK 2001, No. 7, 217.

¹⁶⁹ Krzysztof Prokop, 2012, 367. lpp, sk. arī Garlicki L. Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu. Warszawa: Liber, 2006, p. 62.

principiem, kā arī uzticības aizsardzību valstij un likumiem. Likumi jāveido tā, lai nodrošinātu indivīda tiesisko drošību.¹⁷⁰

Juridiskajā doktrīnā izteikto viedokļu analīze un Satversmes tiesas spriedumi ļauj secināt, ka labas likumdošanas princips ir komplicēts un tas sastāv no vairākiem elementiem. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes docents Jānis Pleps 2012. gada pētījumā ir atzinis šādus labas jurisdikcijas principa elementus:

- a) likumdošanas procesam izvirzītās konstitucionālās prasības;
- b) likumam noteiktās kvalitātes prasības;
- c) juridiskās tehniskās prasības;
- d) prasības par tiesību aktu pienācīgu sagatavošanu.¹⁷¹

Jānorāda, ka labas likumdošanas principa pamatu veido Satversmē un Saeimas kārtības rullī definētais likumdošanas process, kas nosaka likuma pieņemšanas un izsludināšanas kārtību. Autore uzskata, ka labas likumdošanas principa ievērošanas pirmais priekšnoteikums ir likumā noteiktās likumdošanas procedūras ievērošana. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka „likumdošanas process ir īpaša procesuāla kārtība, saskaņā ar kuru Saeima vai tauta panāk, ka iepriekš sagatavots likumprojekts kļūst par likumu, t.i., normatīvo aktu, kas ieņem noteiktu vietu normatīvajā sistēmā.¹⁷² Tādējādi, lai likums tiktu atzīts par spēkā esošu, tas ir jāpieņem un izsludina normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.¹⁷³

Satversmes tiesa 2019. gada 6. marta spriedumā lietā Nr. 2018-11-01 atzina tiesību normu par neatbilstošu Satversmei un spēkā neesošu no tās spēka stāšanās brīža, jo tiesību normā ietvertais pamattiesību ierobežojums nebija noteikts pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu un apstrīdētās normas neatbilst Satversmei. Satversmes tiesa sprieduma 18.5. punktā norādījusi, ka apstrīdēto tiesību normu pieņemšanas gaitā nav ievērots labas likumdošanas princips. Minētie pārkāpumi izskatāmajā lietā ir atzīstami par būtiskiem.¹⁷⁴ Šajā spriedumā Satversmes tiesa ir analizējusi labas likumdošanas principa saturu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Saeima, īstenojot likumdošanas tiesības, rīcības brīvību bauda tiktāl, ciktāl netiek pārkāpti vispārējie tiesību principi un Satversmes normas.¹⁷⁵ No tā izriet, ka Saeimai izstrādājot likuma normu, izvirzot priekšlikumus, pieņemot lasījumus, paredzot pārejas

---

¹⁷⁰ Krzysztof Prokop, 2012, 368. lpp, sk. arī Polijas Republikas Konstitucionālā tribunāla 2002. gada 25. jūnija spriedums K 45/01, OTK 2002, No. 4A, item 46.

¹⁷¹ Pleps J. The Principle of Good Legislation. Grām.: The Quality of Legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space. Rīga: University of Latvia Press, 2012, pp.16–26.

¹⁷² Satversmes tiesas 2009. gada 19. maija spriedums lietā Nr. 2008-40-01 9. punkts.

¹⁷³ Satversmes tiesas 2010. gada 17. maija sprieduma lietā Nr. 2009-93-01 12.1. punkts.

¹⁷⁴ Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01. 18.5. punkts

¹⁷⁵ Ibid, 18. punkts, sk. arī: Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 25. punktu

noteikumus, izsludinot un veicot citas likumdošanas procedūras, ir jāievēro vispārējie tiesību principi. Pieņemtā likuma teksts aptver visu likumdošanas procesu, arī izskatītos priekšlikumus, kuri nav atspoguļoti likuma tekstā.¹⁷⁶ Kā arī tika iepriekš minēts, tiesa ir norādījusi, ka likumdošanas procesam ne vien ir jāatbilst normatīvajos aktos noteiktajām formālajām prasībām, bet arī jāveicina personu uzticēšanās valstij un tiesībām.¹⁷⁷ Šādu prasību var sasaitīt ar vēsturiskās tiesību skolas uzskatiem par to, ka likumi atspoguļo tautas garu un iegūst saistošo spēku ar to.¹⁷⁸ Autore uzskata, personu uzticēšanos valstij un tiesībām var veicināt caurspīdīgs likumdošanas process, tāds, kurā likumdevējs ir konsultējies ar saistītām personām, uz kurām likums var attiekties, pamato likuma nepieciešamību. Rezultātā likumdošanas procesam ir jābūt tādām, lai persona būtu pārliecināta, ka likums, kas tiks pieņemts likumdošanas procesā, būs nepieciešams un taisnīgs.

Polijas Republikas tiesiskajā sistēmā labas likumdošanas princips nozīmē cieši saistītu noteikumu sistēmu, kas adresēta likumdevējam. Šī sistēma parāda, kā veikt izmaiņas likumā tiesiskā valstī. Pilsoņu uzticēšanās valstij un tās likumiem princips sastāv no vairākiem sīki izstrādātiem noteikumiem. Atbilstoši pareizas likumdošanas principam Polijas Republikas Konstitucionālais tribunāls formulēja šādus likumdošanas principus: aizliegums radīt likumu ar atpakaļejošu spēku, pienākums ievērot pienācīgu *vacatio legis*, piešķirto tiesību aizsardzības princips un likuma detalizācijas princips.¹⁷⁹ Tādējādi var secināt, ka gan Satversmes tiesas noformulētais labas likumdošanas princips, gan Polijas Republikas Konstitucionālā tribunāla formulētais pareizas likumdošanas princips ir atvasināti no demokrātiski tiesiskas valsts principa. Labas likumdošanas principa un pareizas likumdošanas principa mērķis ir cilvēku uzticība valstij un tās tiesībām, kam ir būtiska nozīme valsts pastāvēšanas un funkcionēšanas nodrošināšanā. Lai arī labas likumdošanas principa un pareizas likumdošanas principa virsprincips un to mērķis ir kopīgs, tomēr abās valstīs šo principu saturs ir nedaudz atšķirīgs.

Tādējādi turpmāk autore aplūkos labas likumdošanas principa satura elementus, ko Satversmes tiesa ir konkretizējusi gan 2019. gada 6. marta spriedumā lietā Nr. 2018-11-01, gan citos spriedumos. Autore tos ir sagrupējusi pēc to rakstura, kas ietver konkrētus likumdevēja pienākumus.

---

¹⁷⁶ Valsts prezidenta 2012. gada 27. jūnija vēstule Saeimas priekšsēdētājam par izsludināmo likumu. Latvijas vēstnesis. 2012. gada 27. jūnijs, Nr. 100

¹⁷⁷ Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18. punkts

¹⁷⁸ Krastiņš I. Tiesību doktrīnas. Rīga: LU, 1998, 15. – 20. lpp

¹⁷⁹ Krzysztof Prokop, 2012, 368. lpp

3.1. Labas likumdošanas principa procesuālie aspekti

Satversmes tiesa 2019. gada 6. marta spriedumā lietā Nr. 2018-11-01 ir noteikusi likumdevēja pienākumu konsultēties normas izstrādāšanas laikā.

Pirmkārt, tiesa ir noteikusi likumdevēja pienākumu apsvērt nozaru speciālistu izteiktās riska prognozes un savlaicīgi veikt riska novērtēšanas pasākumus.¹⁸⁰ Šis ir ļoti būtisks likumdevēja pienākums, jo lai arī Latvijas likumdevēju pārstāv dažādu jomu pārstāvji, ne vienmēr likumdevējs var būt kompetents kādu specifisku nozaru niansēs. Tā iemesla dēļ ir nepieciešams uzklaut un apsvērt nozaru speciālistu viedokli par iespējamajiem riskiem, lai veiktu risku novērtēšanas pasākumus.

Satversmes tiesa 2010. gada 22. jūnija spriedumā lietā Nr. 2009-111-01 par tiesnešu algām ir norādījusi, ka Saeimai iesniegtajās likumprojektu anotācijās bija sniegta informācija par iespējamajām problēmām un riskiem. Gan Augstākā tiesa, gan Latvijas tiesnešu biedrība bija sniegusi iebildumus pret tiesnešu algu samazinājumiem, skaidrojot iespējamus riskus. Lietas materiāli un tiesas sēdē sniegtā informācija liecina, ka likumdevējs apzinājās riskus, kādi pastāv saistībā ar apstrīdētajām normām, kā arī bija informēts par tiesu varas iebildumiem, tomēr nevērtēja attiecīgo situāciju - nedz faktiskos apstākļus, nedz arī juridiskos argumentus. Tiesiskā valstī nav pieļaujama tāda situācija, ka likumdevējs nepietiekami nopietni izturas pret speciālistu izteiktajām riska prognozēm un neveic savlaicīgus riska novērtēšanas pasākumus. Nenovērtot riskus savlaicīgi, tiesu sistēma var tikt vājināta pat tik lielā mērā, ka tās normālas funkcionēšanas atjaunošana prasītu ilgāku laiku un daudz lielākus resursus. Turklāt varētu rasties šaubas par to, vai valsts vispār ir tiesiska.¹⁸¹

Var piekrist Satversmes tiesas teiktajam, ka likumdevējs nedrīkst ignorēt nozares speciālistu viedokli par iespējamajiem riskiem. Lai likumdevējs varētu gūt daudzpusēju redzējumu par regulējamo tiesību jautājumu, ir svarīgi uzklaut nozaru speciālistu viedokli un ieteikumus. Nozares speciālisti, ikdienā darbojoties, izprot faktisko situāciju nozarē, redz no cita skatupunkta, kā to redz likumdevējs. Tāpēc ir vērtīgi, ja likumdevējs, kas redz apspriežamo tiesību normu no viena skatupunkta, konsultējas, uzklaut un izvērš diskusiju ar nozares speciālistiem, kuri redz faktisko situāciju nozarē no cita skatupunkta un uz kuriem apspriežamā norma tiks piemērota. Diskusijas rezultātā likumdevējs var pieņemt vispiemērotāko tiesību normu, atbilstīgi faktiskajai situācijai nozarē.

Otrkārt, Satversmes tiesa kā vienu no labas likumdošanas principa elementiem ir uzrādījusi likumdevēja pienākumu savlaicīgi un pienācīgi informēt un pēc iespējas iesaistīt likumdošanas

---

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ Satversmes tiesas 2010. gada 22. jūnija spriedums lietā Nr. 2009-111-01, 29.3. punkts

procesā sabiedrību un konsultēties ar iesaistītajām personām.¹⁸² Satversmes tiesa 2009. gada 26. novembrī skatīja lietu Nr. 2009-08-01 par Valsts pensijām. Tajā tika norādīts, ka likumdevējs nav konsultējies ar sabiedrību par apspriesto normu un gaidāmajām izmaiņām.

Kā Satversmes tiesa spriedumā norādīja, no lietas materiāliem tomēr nav gūstams apstiprinājums tam, ka konsultācijas par apstrīdēto normu būtu notikušas. 2009. gada 13. februārī Nacionālās trīspusējās sadarbības padomes Sociālās drošības apakšpadomes sēdē vispārīgi tika spriests par plānotajām aktivitātēm valsts sociālās apdrošināšanas jomā, tostarp par jautājumiem, kas skar valsts pensiju pārskatīšanu. Sēdē visas Saeimas atbildes rakstā minētās organizācijas atbalstījušas pensiju turpmāku pārskatīšanu atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem.¹⁸³

Autores ieskatā izteiktā tiesību pozitīvisma¹⁸⁴ garā likumdevējs pamato iemeslu, kādēļ tā nav apspriedusies par pieņemamo tiesību normu. Kā Saeima norādījusi, nedz Kārtības rullis, nedz arī kāds cits likums neparedz, ka, pieņemot normas, kas skar pensiju pārskatīšanu, likumdevējam būtu kādā īpašā formā jāuzklausā kādas konkrētas organizācijas vai personas, vai arī ka negatīvs šādu organizāciju vai personu viedoklis liegtu likumdevējam konkrētās normas pieņemt. Autore uzskata, ka šāda nostāja ir tipiska tiesību pozitīvismam, kad likumdevējs atsauca tikai uzrakstītām tiesībām, norādot, ka nav tādas normas, kas uzliktu par pienākumu konsultēties ar organizācijām vai personām. Šāda pieeja likumdošanas procesā ir ļoti tuvredzīga un nevēlama. Konsultēšanās pienākumu vajadzētu uztvert kā iespēju iejusties to personu vietā, uz kurām šī tiesību norma tiks piemērota. Tā ir iespēja labāk izprast situāciju ir konkrētajā jomā, ar kādām problēmām saskaras personas, uz kurām attiecas piemērojamā norma. Autore uzskata, ka likumdevējam ir jāpiemīt empātijai. Lai vairotu sabiedrības uzticību likumdevējam, tai ir jādod iespēja sniegt viedokli un piedalīties likumdošanas procesā. Tā ir iespēja arī reizē informēt sabiedrību par to, kāda ir nepieciešamība jauna tiesiskā regulējuma pieņemšanai. Nevarētu būt grūti veidot likumus tikai pēc savas pārliedības, neinteresējoties par apkārt notiekošo faktisko un tiesisko situāciju, taču šādi likumi nevar tikt uzskatīti par tiesiskiem.

Satversmes tiesa iepriekšminētajā spriedumā norādīja, ka demokrātiskā valstī skarto sabiedrības grupu iesaistīšana lēmumu pieņemšanas procesā ir nozīmīgs pilsoniskās sabiedrības līdzdalības veicināšanas mehānisms. Īpaši vēlams attiecīgo sabiedrības grupu viedokli uzklausīt būtu tādās situācijās, kad pieņemamais normatīvais akts ierobežo tām Satversmē garantētās pamattiesības.¹⁸⁵ Tāpat Satversmes tiesa ir secinājusi, ka taisnīguma princips prasa panākt iespējami

---

¹⁸² Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.1. punkts

¹⁸³ Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra spriedums lietā Nr. 2009-08-01, 17.2. punkts

¹⁸⁴ Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2. izd. Rīga: Daigas Rezevskas izdevums 2015, 39. lpp

¹⁸⁵ Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra spriedums lietā Nr. 2009-08-01, 17.2. punkts

taisnīgāku līdzsvaru starp dažādu sabiedrības locekļu pretrunīgajām interesēm. Viens no šī principa īstenošanas veidiem ir nodrošināt personas līdzdalības tiesību ievērošanu dažādu lēmumu pieņemšanā un politiskās gribas veidošanā.

Īpaši svarīgs konsultēšanās un uzklausišanas pienākums Saeimai ir nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanas gadījumos sabiedrības vajadzībām. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka, Saeimai veicot nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu, personas tiesības uz īpašumu tiek ierobežotas visbūtiskākajā veidā.¹⁸⁶ No Satversmes 105. panta ceturtajā teikumā ietvertās prasības pēc atsevišķa likuma izriet likumdevēja pienākums pirms tiesību akta pieņemšanas nodrošināt personas tiesības tikt uzklausi tai. Valsts savu lēmumu nevar pieņemt, ignorējot īpašnieka tiesības tikt uzklausi tam.¹⁸⁷ Tiesībām tikt uzklausi tam ir liela nozīme pilnvērtīgā tiesību aizstāvībā un iesaistīto pušu interešu līdzsvarošanā. Tiesības tikt uzklausi tam nozīmē ne tikai formālu iespēju izteikties. Tās saistāmas ar pienākumu izteiktos iebildumus izvērtēt un iespēju robežās ņemt vērā vai arī noraidīt ar pienācīgu pamatojumu. Pamatojuma princips ir viens no būtiskākajiem procesuālā taisnīguma nodrošināšanas līdzekļiem.¹⁸⁸ Cītu valsts institūciju, piemēram, par nozari atbildīgās ministrijas, veiktais izvērtējums neatbrīvo Saeimu no pienākuma pašai izvērtēt attiecīgo jautājumu.¹⁸⁹ Saeimai, pieņemot apstrīdēto likumu, ir pienākums uzklausi visas iesaistītās puses, kā arī izvērtēt līdzšinējo nekustamā īpašuma atsavināšanas procesu un institūcijas pieņemto lēmumu pamatojumu.¹⁹⁰

Savukārt Satversmes tiesas tiesneši Aldis Laviņš un Jānis Neimanis 2018. gada 25. aprīlī atsevišķajās domās lietā Nr. 2017-17-01 izteicās, ka zemes īpašnieku un dzīvokļu īpašnieku pārstāvju iesaistīšana un to interešu pretrunas ir labi zināmas sabiedrībā, tādēļ pārmetumi par to nepietiekamu uzklausišanu un aicinājumi pēc vēl plašākas to iesaistīšanas likumdošanas procesā patiesībā noniecina šo pašu personu vēlēšanu ceļā leģitimēto deputātu darbības nozīmi.¹⁹¹ Taču tas vien, ka ir labi zināmi personu iebildumi pret piespiedu nekustamā īpašuma atsavināšanu sabiedrības vajadzībām, nenozīmē, ka Saeimai, gatavojot likumprojektu piespiedu atsavināšanai, nav jāuzklausa iesaistītās puses. Ne vienmēr šādās situācijās persona pauž neapmierinātību par nekustamā īpašuma atsavināšanu sabiedrības vajadzībām. Tie varbūt arī kādi saprātīgi, izpildāmi personas izvirzīti nosacījumi, par kuru

---

¹⁸⁶ Satversmes tiesas 2009. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-01-01 13.3. punkts

¹⁸⁷ Satversmes tiesas 2016. gada 9. decembra sprieduma lietā Nr. 2016-0-01 14.2. punkts

¹⁸⁸ Satversmes tiesas 2009. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-01-01 11.3. punktu

¹⁸⁹ Satversmes tiesas 2009. gada 7. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-35-01 20. punktu

¹⁹⁰ Satversmes tiesas 2016. gada 9. decembra sprieduma lietā Nr. 2016-0-01 14.2. punkts

¹⁹¹ Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa 2018. gada 25. aprīļa Atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01 "Par 2017. gada 1. jūnija likuma "Grozījumi likumā „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju”" 1. panta un 2017. gada 22. jūnija likuma "Grozījums likumā „Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās”" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam" 13. punkts

izpildi vienojoties, būtu iespējama labprātīga nekustamā īpašuma atsavināšana sabiedrības vajadzībām.

Kā pozitīvu personas uzklauššanas piemēru var minēt, kad 2019. gada 5. martā Latvijas Republikas 13. Saeimas Juridiskās komisijas sēdē tika likumprojekta “Par nekustamā īpašuma Mežezera ielā 3, Aizupēs, Tīnūžu pagastā, Ikšķiles novadā, daļas atsavināšanu sabiedrības vajadzībām – valsts reģionālā autoceļa P5 Ulbroka-Ogre pārbūves projekta īstenošanai” (Nr. 24/Lp13) izskatīšana pirms pirmā lasījuma.¹⁹² Juridiskās komisijas sēdē piedalījās tās locekļi, Satiksmes ministrijas un Valsts akciju sabiedrības “Latvijas valsts ceļi” pārstāvji, kā arī nekustamā īpašuma īpašnieces – sabiedrības ar ierobežotu atbildību pārstāvis un citas personas. Minētajā likumprojektā bija paredzēts atsavināt tikai daļu no nekustamā īpašuma. Īpašnieces pārstāvis norādīja, ka, pie viņa vērsies ceļu projektētājs ar lūgumu ļaut pa SIA nekustamā īpašuma zemi ievilkt lietus ūdens novadīšanas sistēmas, pēc tam novēršot būvniecības laikā radušās nekārtības. Minēto darbu veikšanas laikā SIA piederošajā stāvlaukumā tika sabojāts asfalta segums, taču šie bojājumi netika novērsti. Tādējādi SIA valdes loceklis norādīja, ka nepiekrīt nekustamā īpašuma atsavināšanai, ja netiks saremontēts sabojātā stāvlaukuma segums tajā nekustamā īpašuma daļā, kas netiks atsavināts. VAS “Latvijas valsts ceļi” pārstāvis izteica lūgumu iebildumus iesniegt rakstveidā, lai būtu iespējams pieaicināt ekspertus un novērst radušos bojājumus. Pēc visu iesaistīto pušu viedokļu uzklauššanas puses vienojās par tālāko rīcību šajā lietā. Papildus SIA pārstāvis norādīja, ka neiebilst nekustamā īpašuma atsavināšanas atlīdzības apmēram, kā arī piekrita nekustamā īpašuma atsavināšanai, ja tiks novērsti minētie trūkumi.

No minētā piemēra var secināt, ka nav pieļaujama nekustamā īpašuma īpašnieka viedokļa prezumēšana nekustamā īpašuma atsavināšanas sabiedrības vajadzībām likumprojektos. Šajos gadījumos personu uzklauššana ir īpaši svarīga, lai panāktu visoptimālāko risinājumu visām iesaistītajām pusēm.

Līdzdalības jēga ir nevis tā, lai jebkādas personu grupas viedoklis likumdevējam būtu saistošs, bet gan tā, lai tiktu pieņemts objektīvs lēmums un panākts dažādu interešu līdzsvars. Viens no līdzdalības mērķiem ir nodrošināt to, ka lēmuma adresāti atbalsta izraudzīto risinājumu un tādējādi ir motivēti to ieviest.¹⁹³

Satversmes tiesa 2017. gada 19. oktobra spriedumā lietā Nr. 2016-14-01 norādījusi, ka tas, ka likumdevējs nav ņēmis vērā visus sniegtos priekšlikumus, nevar būt pamats tam, lai atzītu, ka nav ievērota Satversme, jo likumdevējam konkrētas personu grupas viedoklis nav saistošs. Turklāt tiesību

¹⁹² Latvijas Republikas 13. Saeimas Juridiskās komisijas 2019. gada 5. marta sēdes protokols Nr. 27

¹⁹³ Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 7. punkts

normu adresātu viedoklis par šo normu projektu nevar liegt Saeimai pieņemt lēmumus. Nozīme ir tam, vai likumdevējs ir vērtējis iesniegtos priekšlikumus un apsvēris iespējamās alternatīvas.¹⁹⁴

Saprotams, ka likumdevējam personu grupas viedoklis nav saistošs, taču pienākums konsultēties, apspriesties un informēt sabiedrību par plānotā tiesiskā regulējuma pieņemšanu ir neatņemams elements likumdošanas procesā. Tas veicina sabiedrības uzticēšanos un paļaušanos uz likumdevēja pieņemtajiem lēmumiem.

Jirgens Habermas definēja diskutēšanas principu kā “ir spēkā tikai tās normas, kurām visas iespējamās personas varētu piekrist kā racionālu diskusiju dalībnieki”.¹⁹⁵ Habermas sāk redzēt likumu nevis kā daļu no problēmas (kur nauda un vara ‘sabruka visā pasaulē’), bet gan kā daļu no risinājuma, kura pamatā ir fakts, ka racionālas leģitimitātes nodrošināšanai ir nepieciešami gan zinātniskie pētījumi, gan cilvēku līdzdalība likumdošanas procesos.¹⁹⁶ Diskusija noved pie diviem rezultātiem - pirmkārt, attiecībā uz interešu domstarpībām sabiedrībā – tās var atrisināt, izmantojot taisnīgus sarunu procesus; otrkārt, zināšanām bagāts, uz pārmaiņām labvēlīgi tendēts un brīvu viedokļu apmaiņu balstīts process nodrošina kolektīvo mācīšanos.¹⁹⁷ Komunikācija ar sabiedrību likumdošanas procesā nodrošina likumdošanas procesa pārredzamību, līdz ar to uzticēšanos valstij un tiesībām. Pārredzamībai ir morāla vērtība, jo tā palielina individuālu autonomiju, iesaistot pilsoņus lēmumu pieņemšanas procesos, kas ietekmē viņu dzīvi.¹⁹⁸ No tā var secināt, ka no konsultēšanās ar sabiedrību ir vairāki pozitīvi ieguvumi – tiek veicināta likumdošanas procesa pārredzamība, tiek veicināta kolektīvā mācīšanās, komunikācijas ceļā iespējama konfliktu risināšana, tiek panākts dažādu interešu līdzsvars, kā arī tiek veicināta sabiedrības uzticēšanās valstij un tiesībām.

Tāpat Satversmes tiesa par vienu no labas likumdošanas principiem uzskata likumdevēja pienākumu pienācīgi pamatot apspriežamo tiesību normu nepieciešamību, izmantojot arī izskaidrojošus pētījumus, kā arī izvērtēt arī alternatīvus risinājumus.¹⁹⁹ Tātad likumdevējam ir

---

¹⁹⁴ Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. 2016-14-01, 25.2. punkts, sk. arī Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr. 2014-11-0103 18.1. punktu

¹⁹⁵ Aare Kasemets (2018) Institutionalisation of better regulation principles in Estonian draft legislation: the rules of law-making, procedural democracy and political accountability between norms and facts, *The Theory and Practice of Legislation*, 6:1, 75-111, DOI: 10.1080/20508840.2018.1430105, sk. arī Habermas, *Between Facts and Norms. Contribution to a Discourse Theory of Law and Democracy* (William Rehg tr, Polity Press 1996)

¹⁹⁶ *Ibid*, sk. arī Habermas, ‘Democratic and Constitutional Theory Today. Three Normative Models of Democracy’ (1994) 1(1) *Constellations* 6; Sandro Serge, ‘On Weber’s and Habermas’ Democratic Theories: A Reconstruction and Comparison’ (2011) *Logos* <http://logosjournal.com/2011/fall_segre/> accessed 29 June 2017; *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (2016), *Political Legitimacy* 13.5.2016 <<http://plato.stanford.edu/entries/legitimacy/#RatProConDemLeg>> accessed 3 May 2017.

¹⁹⁷ *Ibid*, sk. arī Lindsay Stirton and Martin Lodge, ‘Transparency Mechanisms: Building Publicness into Public Services’ (2001) 28 (4) *Journal of Law and Society* 471.

¹⁹⁸ *Ibid*.

¹⁹⁹ Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.1. punkts, sk. arī: Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 25.2. punktu.

jānodrošina tāds normatīvo aktu izstrādes process, kurā būtu pietiekami daudz laika priekšlikumu, arī alternatīvu priekšlikumu, iesniegšanai un izvērtēšanai. Tieši priekšlikumu apspriešana nodrošina iespēju izvērtēt, vai pastāv regulējuma alternatīvas.²⁰⁰

Likumdevējam ir pienākums nodrošināt tādu likumdošanas procesu, kura laikā būtu iespējams apspriest priekšlikumus un alternatīvas, taču tam nav pienākums visus šos priekšlikumus ņemt vērā.²⁰¹ Ir svarīgi pamatot, kāpēc likumdevējs neuzskata priekšlikumu par vērā ņemamu.

Tāpat izskaidrojošu un zinātnisku pētījumu izmantošana ir piemērots veids, kā pamatot apspriežamās tiesību normas nepieciešamību. Tas ir atzīstami, ja likumdevējs pamato tiesību normas nepieciešamību ar zinātniskiem pētījumiem, jo tādā veidā likumdevējs parāda, ka apspriežamās tiesību normas pieņemšanu tas neuztver ar vienalīdzību. Autore uzskata, ka īpaši svarīgi apspriežamās tiesību normas nepieciešamības pamatojums ir svarīgs sabiedrībai. Tautai ir jāuzticas, ka likumdevējs tiesību normas pieņem tāpēc, ka tās ir nepieciešamas un pamatotas, nevis tāpēc, ka tās ir pieņemtas lobija ietekmē. Tautas uzticību likumdevējs var iegūt ar apspriežamās tiesību normas nepieciešamības pamatošanu.

Savukārt OECD²⁰² pievienošanās novērtējuma ziņojumā par Igauniju bija minēts, ka viens no iemesliem, kāpēc Igaunijas valsts pārvaldes reformas nav pavisam izstrādātas uz priekšu, ir tas, ka vecākie ierēdņi nav spējuši noformulēt saskaņotu un vienotu viedokli par reformas nepieciešamību un virzību, un pēc tam to paziņot politiķiem.²⁰³ Šajā kontekstā zinātniekam varētu būt nozīmīgāka loma, lai samazinātu plaisu starp zināšanu radīšanu un izmantošanu ar likumu saistītajos politikas procesos. Habermas apgalvo, ka “morālais kalpojums”, ko zinātnei saglabā intelektuālās integritātes jēdziens, pats par sevi ir apzināti ierobežots, jo “likumdošanas politikā kā procesā ietilpst vairākas dažādas argumentācijas formas, kā arī sarunu vešana”. Tāpēc Habermas uzsver dalībnieku komunikatīvo kompetenci, ko varētu atbalstīt diskursīvs taisnīgums, kura mērķis ir panākt racionālu taisnīgumu.²⁰⁴ No tā var secināt, ka ir būtiska nozīme zinātnieku un pētnieku iesaistei diskusijā par tiesisko regulējumu. Pētījumu veikšana un zinātnieku un likumdevēja savstarpējas diskusijas palīdz nonākt pie kopīga skatījuma par regulējamo jautājumu. Tādējādi izglītotāks un labāk informēts likumdevējs

---

²⁰⁰ Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 25.2. punktu

²⁰¹ Ibid.

²⁰² *Organisation for Economic Co-operation and Development*, latviski – Ekonomiskās Sadarbības un Attīstības organizācija

²⁰³ OECD, ‘Accession Assessment Report: Estonia, 29-Apr-2009 for discussion,’ 39th Session of the Public Governance Committee. GOV/PGC/ACS(2009)3 (OECD 2009) 107.

²⁰⁴ Aare Kasemets (2018) Institutionalisation of better regulation principles in Estonian draft legislation: the rules of law-making, procedural democracy and political accountability between norms and facts, *The Theory and Practice of Legislation*, 6:1, 75-111, DOI: 10.1080/20508840.2018.1430105, sk. arī Habermas, *Between Facts and Norms. Contribution to a Discourse Theory of Law and Democracy* (William Rehg tr, Polity Press 1996)

var tikties uz taisnīgu tiesisko regulējumu. Pētījumos balstīts pamatojums tiesību normas nepieciešamībai veicina sabiedrības uzticēšanos šai normai un likumdevējam kopumā.

Ceturtkārt, papildus minētajiem labas likumdošanas satura elementiem, Satversmes tiesa ir noteikusi likumdevēja pienākumu balstīties plānotā tiesiskā regulējuma sociālās ietekmes izvērtējuma pētījumos un apsvērt regulējuma ieviešanai un izpildei nepieciešamos pasākumus.²⁰⁵ Jau iepriekš tika analizēts likumdevēja pienākums tiesību normas nepieciešamību balstīt izskaidrojošos pētījumos, taču šajā gadījumā nianse ir par tiesiskā regulējuma sociālo ietekmi pēc tiesību normas stāšanās spēkā un tās piemērošanas. Tādējādi likumdevējam ir pienākums izziņāt, kāda būs plānotā tiesiskā regulējuma sociālā ietekme, kādu ietekmi tiesību norma atstās uz sabiedrību. Sociālās ietekmes izziņāšanu un par tās informēšanu likumdevējs var veikt, iepazīstoties ar pētījumiem par šāda veida tiesisko regulējumu citās valstīs, vai līdzīga tiesiskā regulējuma ietekmi uz sabiedrību Latvijā, ja tiek pieņemta analoga norma. Šāda ir atbildīga likumdevēja rīcība, domājot par tiesiskā regulējuma ietekmi uz sabiedrību pēc tā stāšanās spēkā.

Piemēram, 2015. gada 7. novembrī Valsts prezidents Raimonds Vējonis, secinot, ka likums “Grozījumi Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā” pieņemts, neievērojot labas likumdošanas principu un lemjot par sasteigtu risinājumu Latvijas valstiskumam un sabiedrībai būtiskā jautājumā, nodevis likumu Saeimai otrreizējai caurlūkošanai. Valsts prezidents secinājis, ka Saeima nav veikusi pienācīgu lēmuma ietekmes izvērtējumu.²⁰⁶ Prezidents vēstulē Saeimas priekšsēdētājam Mūrnieces kundzei ir teicis, ka labas likumdošanas princips prasa, lai tiesību normas tiktu izstrādātas pienācīgā likumdošanas procesā. Tas nozīmē, ka ir veicama rūpīga piedāvātās tiesību normas nepieciešamības analīze un tās iespējamās ietekmes izvērtējums. Tāpat likumdevējam jāuzklausā tiesību normas piemērošanā iesaistīto institūciju un ieinteresētās sabiedrības viedoklis. Likumdošanas process, jo īpaši Latvijas valstiskumam un sabiedrībai būtiskos jautājumos, nedrīkst būt sasteigts un necaurskatāms.²⁰⁷

Eiropas Savienības iestādēs ietekmes novērtējums ir būtiska politiskā cikla un labāka regulējuma sistēmas daļa, kas ietver pētniecisko zināšanu izmantošanu, atvērtību, ieinteresēto personu

---

²⁰⁵ Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.1. punkts

²⁰⁶ Valsts prezidents neizsludina grozījumus Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā. Pieejams: <https://www.president.lv/lv/jaunumi/zinas/valsts-prezidents-neizsludina-grozijumus-elektronisko-plassazinas-lidzeklu-likuma-23550> [aplūkots 21.04.2020.]

²⁰⁷ Latvijas Valsts Prezidenta Raimonda Vējoņa vēstule Nr. 284 Latvijas Republikas Saeimas priekšsēdētājam Inārai Mūrniecei. Pieejams: https://www.president.lv/storage/art_description/file/23550/20151107-vestule.PDF [aplūkots: 21.04.2020.]

iesaistīšanu u.c. Tam būtu jāveicina arī pārredzamību, mācīšanos un atbildību.²⁰⁸ Akadēmiskā literatūra nodrošina daudzas papildu iespējas labāka regulējuma un normatīvās ietekmes analīzei/novērtējumam. Pamatojoties uz reālistisku leģisprudences²⁰⁹ pieeju, viens no paredzētajiem labāka regulējuma programmu un tiesību aktu kvalitātes standartu uzdevumiem varētu būt tas, ka, sekojot tiem, tiek palielināta ierosināto noteikumu leģitimitāte un sabiedrības akcepts.²¹⁰

OECD pievienošanās novērtējuma ziņojumā norādīts, ka Igaunija pieder to OECD valstu grupai, kur sabiedriskajai apspriešanai ar konkrētā tiesiskā regulējuma skartajām pusēm ir vienmēr jābūt regulārai tiesību aktu projektu izstrādes daļai, un likums vai citi saistoši juridiski instrumenti pieprasa normatīvās ietekmes analīzi/novērtējumu.²¹¹ Autore uzskata, ka labā likumdošanas procesā vienmēr jānodrošina sabiedriskā apspriešana ar konkrētā tiesiskā regulējuma skartajām pusēm un normatīvās ietekmes novērtējums. Izolēšanās no viedokļu uzklaušanās, jo tas varētu izsaukt sabiedrības pretestību, nav pozitīva likumdevēja piemērs.

Tāpat likumdevējam ir pienākums pirms plānotā tiesiskā regulējuma pieņemšanas apsvērt tiesiskā regulējuma ieviešanai un izpildei nepieciešamos pasākumus.²¹² Ir jāapsver, vai šāda tiesiskā regulējuma ieviešanas un izpildes izmaksas nebūs nesamērīgi lielas, vai šāda tiesiskā regulējuma ieviešana un izpilde ir samērīga ar ieguldāmajiem līdzekļiem – izmaksām, specifisku zināšanu nepieciešamība tiesību piemērotājam, vai sabiedrība ir pietiekoši izglītota un gatava šāda tiesiskā regulējuma ieviešanai tiesiskajā sistēmā, vai ieviešana neaizņems pārāk ilgu laiku, ka regulējums jau neskaitītos novecojis. Šie visi aspekti likumdevējam ir jāņem vērā pirms plānotā tiesiskā regulējuma pieņemšanas.

3.2. Labas likumdošanas principa materiālie aspekti

Satversmes tiesa papildus iepriekšminētajiem labas likumdošanas principa elementiem ir norādījusi likumdevēja pienākumu izvērtēt argumentus par apspriežamās tiesību normas atbilstību

---

²⁰⁸ Commission 'Better regulation for better results - An EU agenda' (Communication) COM(2015) 215 final Pieejams: http://ec.europa.eu/smart-regulation/better_regulation/documents/com_2015_215_en.pdf [aplūkots 22.04.2020.]

²⁰⁹Jēdziens "leģisprudence" cēlies no latīņu valodas vārdiem *legis/lex* (likums) un *prudencia* (zināšanas), kas nozīmē likumdošanas jurisprudenci vai likumdošanas teoriju. Sulmane D., Leģisprudence – jēdziens un problemātika tiesību sociologa skatījumā (Legisprudence – notion and problematics in sociology of law). Daugavpils Universitātes Starptautiskās Zinātniskās konferences "Valsts un tiesību aktuālās problēmas" referātu izdevums, 2011, 36. lpp.

²¹⁰ Aare Kasemets (2018) Institutionalisation of better regulation principles in Estonian draft legislation: the rules of law-making, procedural democracy and political accountability between norms and facts, *The Theory and Practice of Legislation*, 6:1, 75-111, DOI: 10.1080/20508840.2018.1430105

²¹¹ OECD, 'Accession Assessment Report: Estonia, 29-Apr-2009 for discussion,' 39th Session of the Public Governance Committee. GOV/PGC/ACS(2009)3 (OECD 2009) 107.

²¹² Ibid.

Satversmes tiesas judikatūrai attiecīgajos jautājumos.²¹³ Kā iepriekš tika minēts Satversmes tiesa ir atzinusi, ka citu institūciju veiktais izvērtējums neatbrīvo Saeimu no pienākuma pašai izvērtēt attiecīgo jautājumu.²¹⁴ Ja tiesību normas pieņemšanas procesā ir norādīti argumenti par tās iespējamo neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām vai Satversmes tiesas judikatūrai attiecīgajā jautājumā, tad likumdevējam šie argumenti ir jāizvērtē.²¹⁵

Satversmes tiesas likuma 32. pants nosaka Satversmes tiesas sprieduma spēku, panta otrajā daļā ir teikts, ka Satversmes tiesas spriedums un tajā sniegtā attiecīgās tiesību normas interpretācija ir obligāta visām valsts un pašvaldību institūcijām (arī tiesām) un amatpersonām, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām. Šī norma ir jāinterpretē tādējādi, ka Satversmes tiesas spriedums un attiecīgās tiesību normas interpretācija ir obligāta visiem, saprotot ar to ne tikai konkrētās normas interpretāciju konkrētajā spriedumā, bet arī spriedumā visas paustās atziņas plašāk. Likumdevējam ir pienākums ievērot Satversmes tiesas praksē paustās atziņas, vērtēt, vai apspriežamā norma likumdošanas procesā nav pēc būtības līdzīga kādai normai, kuras atbilstība Satversmei ir skatīta Satversmes tiesas procesā. Likumdevējs nevar pēc būtības pieņemt analogu normu, ka Satversmes tiesa reiz ir pateikusi, ka šāda norma ir neatbilstoša Satversmei.

Saprātīgs un tālredzīgs likumdevējs ievēro Satversmes tiesas spriedumā ietvertās atziņas arī tādos gadījumos, kad Satversmes tiesa tiesību normu nav atzinusi par neatbilstošu Satversmei, taču *obiter dictum*²¹⁶ ir teikusi, ka esošajā regulējumā ir nepieciešami uzlabojumi vai grozījumi.

Tā, piemēram, Satversmes tiesa 2017. gada 10. februāra spriedumā lietā Nr. 2016-06-01 (Valsts noslēpumu pielaižu lieta)²¹⁷ atsaucās uz Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2002-20-0103²¹⁸, kurā apstrīdētā norma tika atzīta par atbilstošu Satversmei. Vienlaikus Satversmes tiesa 2003. gada spriedumā *obiter dictum* bija teikusi, ka tiesiskā valstī ir iespējams izstrādāt vairāk pārdomātu mehānismu, lai, lemjot par speciālās atļaujas izsniegšanu, vienlaikus ar valsts drošības interesēm iespēju robežās ņemtu vērā arī katras konkrētās pārbaudāmās personas intereses.²¹⁹ Satversmes tiesa konstatēja, ka Saeima četrpadsmit gadu laikā pēc sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 pieņemšanas speciālo atļauju piešķiršanas un anulēšanas procedūru un attiecīgo

---

²¹³ Ibid, sk. arī: Satversmes 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-17-01, 22.3. punktu

²¹⁴ Sk. Satversmes tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-17-01, 22.3. punktu, kā arī Satversmes tiesas 2009.gada 21.oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-01-01 11.3.punktu.

²¹⁵ Satversmes tiesas 2009.gada 15.aprīļa spriedums lietā Nr. 2008-36-01, 15.1.punkts

²¹⁶ *obiter dictum* (arī *obiter dicta*) tiek tulkots kā «garāmejot teikts, starp citu»; Forma *obiter dictum* tiek izmantota biežāk, un tā arī ir pieļaujama. Sk.: Gusāns I. Latīņu valoda – nepieciešamība vai ekstravagance? Jurista Vārds, 2013. 17.decembris, Nr.51 (802), 23.lpp.; Čerfase L. Latīņu spārnotie teicieni. Rīga: Zinātne, 1992, 188.lpp.

²¹⁷ Satversmes tiesas 2017. gada 10. februāra spriedums lietā 2016-06-01.

²¹⁸ Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2002 – 20 – 0103

²¹⁹ Ibid, 17.4. punkts

lēmumu pārsūdzības kārtību nebija grozījusi. Lietas izskatīšanas laikā likumā joprojām nebija noteiktas procesuālās garantijas pārbaudāmajai personai. Tomēr, ņemot vērā likumdevēja plašo rīcības brīvību valsts noslēpuma aizsardzības jomā, Satversmes tiesa uzskatīja, ka Saeimai bija pašai jāpārvērtē pastāvošā speciālo atļauju anulēšanas un attiecīgo lēmumu pārsūdzēšanas kārtība un jāizvēlas piemērotākais risinājums, kas reāli un efektīvi nodrošinātu personas procesuālās tiesības, kā arī līdzsvarotu personas intereses un valsts drošības intereses.²²⁰

Pamatojoties uz iepriekš minēto, Satversmes tiesa apstrīdēto tiesību normu atzina par neatbilstošu Satversmei. Šajā lietā apstiprinās, ka saprātīgs un tālredzīgs likumdevējs ieklausās Satversmes tiesas spriedumos paustajās atziņās, pat, ja tās ir teiktas *obiter dictum*. Absolūta Satversmes tiesas *obiter dictum* pausto atziņu ignorēšana var novest pie tādu tiesību normu esības, kuru satversmība ir apšaubāma.

Jānorāda, ka likumdevēja pienākums ievērot tiesību normas atbilstību Satversmei nav tikai likuma izstrādāšanas stadijā vai tad, kad tiek apstrīdēta tiesību normas atbilstība Satversmes tiesā. Valsts varas pienākums ir savā darbībā ievērot tiesiskas valsts principus. Vispirms tas nozīmē, ka likumdevējam ir pienākums periodiski apsvērt, vai tiesiskais regulējums joprojām ir efektīvs, piemērots un nepieciešams un vai tas kādā veidā nebūtu pilnveidojams. Turklāt tiesiskas valsts principi prasa, lai Satversmes tiesa atbilstoši tās kompetencei nodrošinātu tādas tiesību sistēmas pastāvēšanu, kurā pēc iespējas pilnīgāk tiktu novērsti Satversmei vai citām augstāka juridiskā spēka tiesību normām neatbilstošs tiesiskais regulējums.²²¹

Savukārt Satversmes tiesas tiesneši Aldis Laviņš un Jānis Neimanis 2018. gada 25. aprīlī atsevišķajās domās lietā Nr. 2017-17-01 izteica kritiku par likumdevēja pienākumu ievērot Satversmes tiesas spriedumos paustās atziņas. Tie norādīja, ka Satversmes tiesas likuma 32. panta otrā daļa neliedz Saeimai pieņemt jaunas tiesību normas un atkāpties no Satversmes tiesas spriedumā sniegtās tiesību normas interpretācijas, ja tā uzskata šo tiesību normas iztulkojumu par vairs neatbilstošu grozītajiem faktiskajiem vai tiesiskajiem apstākļiem. Uzskats, ka Satversmes tiesas sniegts tiesību normas iztulkojums vienmēr paliek nemainīgs un neviens no tā nevar atkāpties, novestu pie tiesību sastinguma. Tie uzsvēra, ka Satversmes tiesa pati ir tiesīga atkāpties no kļūdainas atziņas, un to var ierosināt ne tikai pati tiesa, bet arī Saeima, pieņemot jaunas tiesību normas, kuras apstrīdot

---

²²⁰ Ibid, 35. punkts

²²¹ Ibid, sk. arī: Satversmes tiesas 2014. gada 9. janvāra sprieduma lietā Nr. 2013-08-01 18.2. punktu.

Satversmes tiesā, var tikt rosināta prakses maiņa. Kritērija “ierobežojums noteikts ar likumu” saturs nav paplašināms līdz “noteikts ar likumu un Satversmes tiesas spriedumu”.²²²

Daļēji var piekrist tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa kritikai par Satversmes tiesas atziņu obligātumu. Satversmes tiesas atziņām ir likumā noteikts spēks, taču tāpat kā pārējo tiesu prakse attīstās, tā arī Satversmes tiesas prakse attīstās un var arī novecot. Strauji attīstoties tiesiskajai situācijai ir pieņemami, ka kādas tiesas atziņas noveco vai zaudē savu aktualitāti. Taču likumdevējam likumdošanas procesā ir jāapsver un jāvērtē Satversmes tiesas izteiktās atziņas. Tam ir jāspēj arī pamatot, kāpēc tas var neņemt vērā Satversmes tiesas atziņu par konkrētu tiesību jautājumu un pieņemt normu pretēji tiesas noteiktajam.

No tā izriet, ka likumdevējam ir jābūt aktīvam, pārbaudot normas atbilstību Satversmei, ne tikai izstrādes procesā, bet arī pēc likumdošanas procesa beigām. Tiesiskā regulējuma periodiska efektivitātes, piemērotības un nepieciešamības pārbaude ir atbilstoša saprātīga, tālredzīga un atbildīga likumdevēja rīcībai. Likumdevējs ir atbildīgs par tiesību normas satversmību, efektivitāti, piemērotību un nepieciešamību arī pēc tiesību normas stāšanās spēkā.

Kā nākamo labas likumdošanas principa elementu Satversmes tiesa ir analizējusi likumdevēja pienākumu pašam izvērtēt apspriežamo tiesību normu atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām (tajā skaitā Satversmei, starptautiskajām un Eiropas Savienības tiesību normām).²²³ Šāda tiesību normas konstitucionalitātes pārbaude - augstākā kritika²²⁴ varētu veicināt apspriežamās tiesību normas kvalitāti. Vienlaikus tas atbilstu ekonomiskās efektivitātes principam²²⁵, jo likumdevējs veicot tiesību normas konstitucionalitātes pārbaudi un konstatējot neatbilstību Satversmei vai Eiropas Savienības tiesību aktiem, to nepilnības varētu novērst likumdošanas procesā. Tādējādi iespējams mazināt nepieciešamību vērsties Satversmes tiesā šīs normas konstitucionalitātes pārbaudei. Veicot augstākās kritikas pārbaudi likumdošanas procesā, likumdevējs ievēro ekonomiskās efektivitātes principu.

Likumdevējam pienākums likumdošanas procesā ievērot vispārējos tiesību principus, kā arī Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktos procesuālos priekšnoteikumus un prasības.²²⁶ Šo

---

²²² Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa 2018. gada 25. aprīļa Atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01 “Par 2017. gada 1. jūnija likuma „Grozījumi likumā „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju”” 1. panta un 2017. gada 22. jūnija likuma „Grozījums likumā „Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam” 8. punkts

²²³ Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.1. punkts

²²⁴ Cippelius R. Tiesību normu uzbūve un sakarība. Juridiskās metodes mācība. Minhene, 1994, 33.-35.lpp.

²²⁵ Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2. izd. Rīga: Daigas Rezevskas izdevums 2015, 114., 115. lpp

²²⁶ Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.1. punkts, sk. arī Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 25.2. punktu.

prasību ievērošana ir formālais priekšnoteikums, lai normatīvo tiesību aktu atzītu par tiesisku un spēkā esošu. Vispārējo tiesību principu un Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteikto procesuālo priekšnoteikumu un prasību ievērošana ir būtiska gadījumos, kad Satversmes tiesa nevar veikt materiālo konstitucionālo kontroli.²²⁷

Piemēram, lietās par valsts budžeta atbilstību Satversmei. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka budžets ir valsts saimniecības plāns, kurā, pamatojoties uz spēkā esošajiem likumiem, paredzēti valsts ienākumi un izdevumi saimnieciskajam gadam.²²⁸ Šādai Saeimas darbībai piemīt tīri saimniecisks un politisks, bet nevis tieši likumdošanas raksturs. Nosakot valsts ienākumus un izdevumus, atvēlot līdzekļus vieniem mērķiem un liedzot tos citiem, Saeima visspilgtākā kārtā rīko valsts politiku, valsts saimniecības un pārvaldes darbību.²²⁹ Vienlaikus Satversmes tiesas kompetences robežas nosaka Satversmes tiesas likums, un tas nepiešķir Satversmes tiesai tiesības vērtēt citu konstitucionālo valsts varas institūciju rīcības politisko lietderību.²³⁰ Līdz ar to Valsts budžeta lietās finansējums ir politiskās izšķiršanās jautājums un tā apmērs nav pārbaudāms Satversmes tiesā. Tomēr jānorāda, ka Satversmes tiesa ir tiesīga šādos gadījumos veikt procesuālo konstitucionālo kontroli²³¹. Ikvienam lēmumam, kas attiecas uz valsts un sabiedrības dzīvē nozīmīgu jautājumu, Satversme izvirza noteiktas procesuālas prasības, kas nodrošina lēmumu pieņemšanu atbilstoši demokrātiskas un tiesiskas valsts prasībām.²³² Ņemot vērā, ka likumam nevar tikt veikta materiālā konstitucionālā kontrole, procesuālajā konstitucionālajā kontrolē pastiprināta uzmanība tiek vērsta uz vispārējo tiesību principu un Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteikto procesuālo priekšnoteikumu un prasību ievērošanu.

Papildinot minēto par likumdevēja pienākumu likumdošanas procesā ievērot vispārējos tiesību principus, kas saistīti ar budžeta likumu pieņemšanu, autore uzsver, ka uz likumdošanas procesu nevar raudzīties formāli.

Vērtējot likumdošanas procesa atbilstību Satversmei, jāņem vērā tas, ka budžeta likuma pieņemšana ir svarīga Saeimas funkcija, kuru tā veic kā institūcija, kas ir tieši atbildīga Latvijas tautas priekšā.²³³ Satversmes tiesas tiesnese Daiga Rezevska atsevišķajās domās par Solidaritātes nodokļa

---

²²⁷ Sk. Satversmes tiesas 2005. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-08-01 9. punktu, Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija lēmuma lietā Nr. 2007-10-0102 10. punktu, Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra spriedumu lietā Nr. 2011-11-01 9. punktu; par materiālo konstitucionālo kontroli vairāk: Rodiņa A. Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Promocijas darbs. Rīga, 2006, 122. lpp

²²⁸ Sk. Satversmes tiesas 1998. gada 27. novembra sprieduma lietā Nr. 01-05(98) secinājumu daļas 1. punktu un 2010. gada 25. novembra sprieduma lietā Nr. 2010-06-01 12. punktu.

²²⁹ Ibid.

²³⁰ Sk. Satversmes tiesas 2005. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-08-01 9. punktu un 2007. gada 10. maija lēmuma lietā Nr. 2007-10-0102 10. punktu

²³¹ Rodiņa A. Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 130. lpp

²³² Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. 2011-11-01, 11.2. punkts

²³³ Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. 2016-14-01 25.2. punkts

likumu minēja, ka tieši Saeimas atbildība suverēna priekšā liek īstenot tādu likumdošanas procesu, kas atbilst pamatnormai - demokrātiska tiesiska valsts - un vispārējiem tiesību principiem. Līdz ar to uz likumdošanas procesu nevar raudzīties kā uz tādu darbību kopumu, kas paredz vienīgi noteiktu procedūru īstenošanu. Likumdošanas process ir jāuzlūko kā suverēna gribas īstenošanas akts, kas mērķtiecīgi vērsts uz taisnīguma sasniegšanu.²³⁴

Solidaritātes nodokļa lietā atsevišķajās domās Solidaritātes nodokļa lietā tiesnese Daiga Rezevska uzsvēra arī vispārējo tiesību principu nozīmīgumu nodokļu regulējuma izstrādē. Tā norāda, ka Latvijā ierastā prakse apliecina, ka nodokļu regulējuma izmaiņas kļūst zināmas vien dažas nedēļas pirms to spēkā stāšanās. Taču tiesiskās drošības un tiesiskās paļāvības aizsardzības principus nedrīkst uzskatīt par formāliem.²³⁵ Šie principi prasa nodrošināt tādu pāreju uz jaunu tiesisko regulējumu, lai personas varētu gan izprast savas tiesības un pienākumus, gan arī konsultēties ar juristu vai citu attiecīgās jomas speciālistu un tādējādi pārbaudīt savu secinājumu pareizību.²³⁶ Nodokļu politikas jomā tiesiskās drošības un tiesiskās paļāvības aizsardzības principiem ir īpaši liela nozīme, jo personām ir ne vien jāapzinās savu tiesību un pienākumu apjoms, bet arī jāspēj saplānot savas ekonomiskās aktivitātes vairāku taksācijas periodu garumā. Līdz ar to nodokļu politikas jomā savlaicīguma princips prasa, lai likumdevējs nodokļu regulējuma reformas ieviestu krietnu laiku pirms taksācijas perioda sākuma, tā ka ikviena persona, it īpaši persona, kas veic uzņēmējdarbību, varētu sagatavoties jaunajam nodokļu maksāšanas režīmam.²³⁷ Tādēļ var teikt, ka vispārējo principu ievērošana likumdošanas procesā ir neatņemama sastāvdaļa, neatkarīgi no tā, vai likumdevējs ir tiesību pozitīvisma vai dabisko tiesību skolas pārstāvis. Vispārējie tiesību principi palīdz likumdevēju virzīt pareizajā virzienā, tie ir kā bāka, kas rāda pareizo ceļu.

Viens no labas likumdošanas principa elementiem ir likumdevēja pienākums saskaņot apspriežamās tiesību normas ar tiesību sistēmā jau pastāvošajām tiesību normām.²³⁸ Vispārējais tiesību normu saprātīgas piemērošanas princips demokrātiskā tiesiskā valstī pieprasa, lai tiesību norma tiktu interpretēta citstarp sistēmiski, tas ir, ņemot vērā konkrēto tiesību sistēmu, kā arī kopējās šā brīža tiesiskās sistēmas iezīmes.²³⁹ No tā izriet, ka likumdevējam jāpieņem savstarpēji saskaņotas tiesību

---

²³⁴ Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas 2017. gada 2. novembra atsevišķās domas lietā Nr. 2016-14-01 "Par Solidaritātes nodokļa likuma 3., 5., 6., 7. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam" 5. punkts

²³⁵ Ibid, sk. arī Satversmes tiesas 2004. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-03-01 9.2. punktu

²³⁶ Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. 2016-14-01 25.3. punkts

²³⁷ Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas 2017. gada 2. novembra atsevišķās domas lietā Nr. 2016-14-01 "Par Solidaritātes nodokļa likuma 3., 5., 6., 7. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam" 6. punkts

²³⁸ Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. 2011-11-01, 11.2. punkts

²³⁹ Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta spriedums lietā Nr. 2016-07-01, 25.2. punkts

normas, kas harmoniski darbojas visas tiesību sistēmas ietvaros, turklāt dažādos normatīvajos aktos ietvertas tiesību normas ir jāinterpretē kā vienotu tiesību sistēmu veidojošas.²⁴⁰ Šis likumdošanas principa elements ir saistīts arī ar racionāla likumdevēja principu. Arī atbilstoši racionāla likumdevēja principam likumdevēja radītais regulējums ir iekšēji saskanīgs. Tiesību normu piemērošanā ir jāņem vērā gan racionāla likumdevēja princips, gan tiesību sistēmas vienotības princips. Proti, likumdevējs pieņem savstarpēji saskaņotas tiesību normas, kas harmoniski darbojas visas tiesību sistēmas ietvaros, turklāt dažādos normatīvajos aktos ietvertas tiesību normas ir jāinterpretē kā vienotu tiesību sistēmu veidojošas.²⁴¹

Normatīvajos aktos ietvertās tiesību normas veido vienotu tiesību telpu, kurā cilvēki dzīvo, strādā un veido attiecības. Ņemot vērā minēto, katram normatīvā akta izstrādātājam ir jāapzinās, ka viņa izstrādātais normatīvais akts ir tikai daļa no vienota veseluma – tiesību sistēmas. Katram normatīvajam aktam jāiekļaujas pastāvošajā tiesību sistēmā, saglabājot tās loģisko struktūru.²⁴² Ja normatīvo aktu izstrādā, nemēģinot to veidot kā harmonisku tiesību sistēmas sastāvdaļu, tad šāds normatīvais akts neizbēgami nonāk pretrunā ar citiem normatīviem aktiem un tiesību principiem, kā arī rada papildus administratīvos un finanšu izdevumus.²⁴³

Tas nozīmē arī to, ka no tiesību sistēmas pēc iespējas būtu jāizslēdz tādas tiesību normas, kuras vairs nav nepieciešamas tiesisko attiecību noregulēšanai. Turklāt Saeimas pārstāvis Satversmes tiesas sēdē 1998. gada 13. novembrī lietā Nr. 01-05(98) atzina, ka grozījumi vienā likumā nevar grozīt citu likumu.²⁴⁴ Tādējādi likumdevēja uzdevums ir pēc iespējas novērst tādu tiesību normu vienlaicīgu pastāvēšanu, par kuru savstarpējo atbilstību un saskaņotību varētu rasties pamatotas šaubas.²⁴⁵

Šāds labas likumdošanas principa elements, autoresprāt, ir nozīmīgs gadījumos, kad likumdevējs “aizņemas” kādu normu no citas valsts likumiem. Pirms likumdevējs ievieš jaunu normu tiesību sistēmā, ir jāveic apsvērumi, kā tiesību norma iekļausies valsts tiesību sistēmā un Eiropas Savienības tiesību sistēmā. Var gadīties, ka norma, kura tiek pārņemta no citas valsts, ļoti labi strādā konkrētajā valstī, taču Latvijā norma nefunkcionē, kā tas tiek sagaidīts. Ir svarīgi saprast, vai mūsu tiesību sistēmas darbojas līdzīgi un vai pārņemtā tiesību norma spēs funkcionēt mūsu tiesību sistēmā. Tas ir būtiski, lai neveidotos disonanse starp jauno normu un valsts tiesību sistēmu. Līdz ar to var teikt, ka likumdevējam ir jābūt piesardzīgam, “aizņemoties” kādu tiesību normu no citām valstīm.

---

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta spriedums lietā Nr. 2016-07-01, 25.2. punkts

²⁴² Krūmiņa V., Skujiņa V., Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata, Rīga, valsts kanceleja, 2002. gads, 5-7.lpp.;

²⁴³ Tieslietu ministrijas 2014. gada 22. augusta informatīvais ziņojums “Priekšlikumi ārējo normatīvo aktu grozījumu skaita un apjoma samazināšanai” 11. lpp.

²⁴⁴ Satversmes tiesas 1998. gada 13. novembra sēdes stenogrammu lietas Nr. 01-05(98) materiālu 1. sēj. 98. lpp.

²⁴⁵ Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta spriedums lietā Nr. 2016-07-01, 25.2. punkts

Papildus minētajiem labas likumdošanas principa elementiem Satversmes tiesa ir minējusi likumdevēja pienākumu izstrādāt ilgtspējīgu tiesisko regulējumu.²⁴⁶ Autores ieskatā šāds likumdevēja pienākums nav viegls. Uzdevums ir izstrādāt tādu tiesisko regulējumu, kas būtu piemērojams ilgā laika posmā – gan gadu pēc tiesību normas stāšanās spēkā, gan trīsdesmit gadu pēc tiesību normas stāšanās spēkā, ar pēc iespējas mazāk grozījumiem. Kā labu piemēru var norādīt Latvijas Republikas 1937. gada Civillikums, kurš joprojām ir spēkā esošs un piemērojams. Protams, ka likums ir novecojis tehniskā ziņā – ir mainījusies faktiskā situācija attiecībā uz mūsdienu tehnoloģijām, pierādīšanas iespējām, taču pamata tiesību institūti nav mainījušies un likums ir piemērojams. Savukārt ir likumi, kuri tiek grozīti gandrīz katru gadu. Tādu tiesisko regulējumu nevar uzskatīt par ilgtspējīgu, jo tiek regulāri grozīts. Piemēram, Civilprocesa likumā, kuram 2018. gada 14. oktobrī apritēja 20 gadu, kopš tas ir pieņemts, ir veikti 60 grozījumi, kā arī veiktas desmit izmaiņas saistībā ar Satversmes tiesas spriedumiem.²⁴⁷

Satversmes tiesa 2012. gada 3. februāra spriedumā lietā Nr. 2011-11-01 ir teikusi, ka likumdevējam ir tiesības gan grozīt likumus, gan arī pieņemt jaunus likumus, kuros tiek ietvertas gan jaunākas, gan arī speciālas normas iepretim citām jau spēkā esošām tiesību normām. Šāda rīcības brīvība likumdevējam ir nepieciešama, lai mainīgajos sociālajos, ekonomiskajos un politiskajos apstākļos ar tiesību normu palīdzību visdažādākās tiesiskās situācijas noregulētu tā, ka tās atbilstu sociālajai realitātei.²⁴⁸ Tomēr iepriekš tika minēts, Satversmes tiesa 2005. gada 21. novembra spriedumā lietā Nr. 2005-03-0306 ir atzinusi, ka likumdošanas process ir smagnējs un laikietilpīgs.²⁴⁹ Tādējādi nereti tiesiskais regulējums no tiesiskās realitātes atšķiras ar būtisku laika nobīdi.

Tieslietu ministrijas 2014. gada 22. augusta informatīvajā ziņojumā “Priekšlikumi ārējo normatīvo aktu grozījumu skaita un apjoma samazināšanai” tika minēts, ka ikviena normatīvā akta vai tā grozījumu izstrāde rada gan administratīvos, gan finansiālos izdevumus.²⁵⁰ Tieslietu ministrija ir aprēķinājusi viena normatīvā akta projekta sagatavošanas minimālās izmaksas: 3335,62 eiro.²⁵¹ Uz 2013. gada 1. septembri spēkā bija 1441 likumi (neskaitot likumu grozījumus) un 3707 Ministru kabineta noteikumi (neskaitot Ministru kabineta noteikumu grozījumus), savukārt uz 2020. gada 22. martu spēkā bija 1628 likumi (neskaitot likumu grozījumus) un 4192 Ministru kabineta noteikumi

---

²⁴⁶ Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.1. punkts

²⁴⁷ Civilprocesa likumam – 20. Latvijas Vēstnesis. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/299405-civilprocesa-likumam-20-2018> [aplūkots 30.05.2019.]

²⁴⁸ Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 12. punkts

²⁴⁹ Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra spriedums lietā Nr. 2005-03-0306 7. punkts

²⁵⁰ Tieslietu ministrijas 2014. gada 22. augusta informatīvais ziņojums “Priekšlikumi ārējo normatīvo aktu grozījumu skaita un apjoma samazināšanai” 3. lpp.

²⁵¹ Lielais normatīvo aktu skaits rada negatīvu ietekmi. Jurista Vārds, 02.09.2014., Nr. 34 (836), 5.lpp

(neskaitot Ministru kabineta noteikumu grozījumus).²⁵² Pie šāda normatīvo aktu daudzuma ir apšaubāmas indivīda iespējas brīvi orientēties normatīvajā regulējumā. Zūd arī komercdarbības veicēju uzticēšanās pastāvošai tiesību sistēmai, ja normatīvie akti tiek vairākkārtēji grozīti īsā laika posmā, kas savukārt apgrūtina komercdarbības veicēju, un līdz ar to arī visas valsts kopumā, ekonomisko attīstību.²⁵³

Tas nenozīmē, ka likumos grozījumi nav jāveic. Minētā statistika liecina par to, ka ir jāveido tāds tiesiskais regulējums, kurš nav jāgroza nesamērīgi bieži. Tāpat nebūtu pieņemams, ka likumdevējs veido tādu tiesisko regulējumu, kurš paredzēts īsu pastāvēšanas laiku vai kas pieņemts kāda notikuma kontekstā. Likumdevējam ir jābūt tālredzīgam, paredzot un izstrādājot tādu tiesisko regulējumu, kas būs funkcionējošs ilgstoši – ilgtspējīgs tiesiskais regulējums. Tieslietu ministrija ir teikusi, ka normatīvais akts jāizstrādā, balstoties uz tiesību ētikas, morāles un taisnīguma principiem. Ja normatīvo aktu izstrādā, balstoties tikai uz acumirkli radušos problēmu šķietamu risinājumu, neizdosies izveidot vienotu un sabiedrības interesēm atbilstošu tiesību sistēmu. Jo šāda tiesību sistēma būs iekšēji pretrunīga, un normatīvie akti tiks nekorekti interpretēti, kā rezultātā tie būs grūti piemērojami un tajos būs nepieciešams izdarīt grozījumus.²⁵⁴

Minēto apgalvojumu apstiprina arī jau iepriekš minētajā Solidaritātes nodokļa lietā Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas izteiktās atziņas. Tiesnese norāda, ka Solidaritātes nodokļa likuma pieņemšanas process neliecina par to, ka likums būtu bijis vērsts uz valsts ilgtspējīgu attīstību, - šis likums tika grozīts jau pirmā gada laikā pēc tā stāšanās spēkā; nedz arī par nodokļu politikas izmaiņu pārdomātu un savlaicīgu ieviešanu - likums tika ietverts kopējā valsts budžeta likumu paketē, nevis pieņemts pārdomāta, savlaicīga, uz taisnīguma un solidaritātes nodrošināšanu vērsta procesa rezultātā.²⁵⁵ Autore uzskata, ka ilgtspējīgai attīstībai ir jābūt vienam no likumdevēja mērķiem, veidojot nodokļu politiku. Tiesnese kritizē likumdevēja rīcību, sakot, ka izstrādātais solidaritātes nodokļa administrēšanas risinājums ir bijis vērsts uz lētu un ātru nodokļa iekasēšanu, nevis taisnīgu nodokļa sloga sadalījumu starp dažādām personu grupām un tādējādi pēc būtības nav vērsts uz

---

²⁵² Informācija apkopota 2020. gada 22. martā, izmantojot tīmekļa vietnes www.likumi.lv meklētāju.

²⁵³ Tieslietu ministrijas 2014. gada 22. augusta informatīvais ziņojums "Priekšlikumi ārējo normatīvo aktu grozījumu skaita un apjoma samazināšanai" 3. lpp.

²⁵⁴ Ibid, 11. lpp.

²⁵⁵ Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas 2017. gada 2. novembra atsevišķās domas lietā Nr. 2016-14-01 "Par Solidaritātes nodokļa likuma 3., 5., 6., 7. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam" 5. punkts

ilgtermiņa mērķu sasniegšanu un sabiedrības vispārējās labklājības veicināšanu.²⁵⁶ Pēc tiesneses domām Solidaritātes nodokļa likums nebija atzīstams par pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

Iedziļināšanās labas likumdošanas principa satura elementos ir nepieciešama, jo katrs tā satura elements ir atšķirīgs. Likumdošanas procesā būtu jāievēro visi labas likumdošanas procesa satura elementi, taču atkarībā no izstrādātā likumprojekta, katram elementā konkrētajā gadījumā ir savs svars. Vienā likuma izstrādes gadījumā būtu lielāka uzmanība jāpievērš vairāk vienam elementam, savukārt kādā citā gadījumā kādam citam elementam. Tāpēc likumdevēju nevajadzētu biedēt labas likumdošanas principa apjomīgums, jo, pirmkārt, taisnīgs un saprātīgs likumdevējs šo principu ir ievērojis jau pirms tā Satversmes tiesas noformulēšanas judikatūrā, un, otrkārt, labas likumdošanas princips ir labs palīgs ceļā uz taisnīgumu, uz sabiedrības uzticēšanos valstij un tiesībām. Autore aicina labas likumdošanas principu uztvert kā savu ceļvedi un sabiedroto, nevis kā nastu likumdevēja ikdienā.

---

²⁵⁶ Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas 2017. gada 2. novembra atsevišķās domas lietā Nr. 2016-14-01 "Par Solidaritātes nodokļa likuma 3., 5., 6., 7. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam" 6. punkts

Kopsavilkums

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. No tiesiskās drošības un tiesiskās paļāvības aizsardzības principiem izriet prasība pēc pienācīga *vacatio legis*. Proti, likumdevējam ir jādod personām saprātīgs laiks, lai iepazītos ar jaunu tiesisko regulējumu. Lai personas spētu paredzēt un plānot savas darbības, apzināties savas rīcības tiesiskās sekas.

2. Nepienācīgā kārtībā izsludināts un publicēts likums ne tikai aizskar pamattiesības, par kurām persona vērsusies ar pieteikumu Satversmes tiesā, bet šāds likums apdraud personas Satversmes 90. pantā noteiktās pamattiesības ikvienam zināt savas tiesības.

3. Skaidrība, precizitāte un nepārprotamība ir efektīvas likuma redakcijas instrumenti, jo tie veicina likuma paredzamību, kam ir būtiska nozīme tiesiskās drošības nodrošināšanā.

4. Likumdevējam ir jāgādā, lai norma būtu skaidra, paredzama un vienlaikus ilgtspējīga tādēļ, ka normas paredzamība kalpo personas turpmāko darbību plānošanai nākotnē, bet normas ilgtspēja nodrošina plānoto darbību īstenošanu nākotnē.

5. Likumdevējam ir jāspēj balansēt starp likuma teksta komplicētību, ar mērķi precīzi noregulēt tiesisko situāciju, starp sabiedrībai saprotamu valodu.

6. Labas likumdošanas principa un pareizas likumdošanas principa mērķis ir cilvēku uzticība valstij un tās tiesībām, kam ir būtiska nozīme Latvijas valsts pastāvēšanas un funkcionēšanas nodrošināšanā.

7. Nekustamā īpašuma atsavināšanas sabiedrības vajadzībām likumprojektos personas, kuras īpašums ir atsavināms, uzklauššana ir līdzeklis, lai panāktu visoptimālāko risinājumu visām iesaistītajām pusēm.

8. No konsultēšanās ar sabiedrību ir vairāki pozitīvi ieguvumi – tiek veicināta likumdošanas procesa pārredzamība, tiek veicināta kolektīvā mācīšanās, komunikācijas ceļā iespējama konfliktu risināšana, tiek panākts dažādu interešu līdzsvars, kā arī tiek veicināta sabiedrības uzticēšanās valstij un tiesībām.

9. Nozaru speciālistu viedokļu un ieteikumu uzklauššana, pētījumu veikšana un zinātnieku un likumdevēja savstarpējas diskusijas palīdz nonākt pie kopīga skatījuma par regulējamo jautājumu, kas palīdz izglītotākam un labāk informētam likumdevējam tiekties uz taisnīgu tiesisko regulējumu.

10. Izolēšanās no viedokļu uzklauššanas, jo tas varētu izsaukt sabiedrības pretestību, nav pozitīva likumdevēja piemērs. Tas var būtiski mazināt suverēna uzticēšanos valstij.

11. Saprātīgs un tālredzīgs likumdevējs ievēro Satversmes tiesas spriedumā ietvertās atziņas arī tādos gadījumos, kad Satversmes tiesa tiesību normu nav atzinusi par neatbilstošu Satversmei, taču *obiter dictum* ir teikusi, ka esošajā regulējumā ir nepieciešami uzlabojumi vai grozījumi.

12. Likumdevējam ir jābūt piesardzīgam, “aizņemoties” kādu tiesību normu no citām valstīm, jo racionāla likumdevēja princips nosaka, ka tam jāsaprot likumprojektā paredzētās tiesību normas un tiesību sistēmā jau pastāvošās tiesību normas.

13. Likumdošanas procesā likumdevēja Satversmes tiesas spriedumos minēto atziņu neievērošanas gadījumā, likumdevējam ir jāspēj arī pamatot, kāpēc tas var neņemt vērā Satversmes tiesas atziņu par konkrētu tiesību jautājumu un pieņemt normu pretēji tiesas noteiktajam.

14. Likumdevējam ir jābūt tālredzīgam, paredzot un izstrādājot tādu tiesisko regulējumu, kas būs funkcionējošs ilgstoši – ilgtspējīgs tiesiskais regulējums.

Izmantoto avotu saraksts

Literatūra

1. A Seidman, RB Seidman and N Abeyesekere, Legislative Drafting for Democratic Social Change – A Manual for Drafters (Kluwer Law International, The Hague 2001).
2. Aare Kasemets (2018) Institutionalisation of better regulation principles in Estonian draft legislation: the rules of law-making, procedural democracy and political accountability between norms and facts, *The Theory and Practice of Legislation*, 6:1, 75-111, DOI: 10.1080/20508840.2018.1430105
3. Biernat S., Kawczyńska M. (2019) The Role of the Polish Constitution (Pre-2016): Development of a Liberal Democracy in the European and International Context. In: Albi A., Bardutzky S. (eds) *National Constitutions in European and Global Governance: Democracy, Rights, the Rule of Law*. T.M.C. Asser Press, The Hague
4. Bora Erhan, *Clarity & Transparency of Norms*. Cyprus
5. Butt and R Castle, *Modern Legal Drafting: A Guide to Using Clearer Language* (2nd edn Cambridge University Press, Cambridge 2006)
6. Colleen Murphy, Lon Fuller and the moral value of the rule of law. Pieejams: <http://faculty.las.illinois.edu/colleenm/Articles/Murphy-%20Fuller%20and%20the%20Rule%20of%20Law.pdf> [aplūkots 22.04.2020.]
7. Commission 'Better regulation for better results - An EU agenda' (Communication) COM(2015) 215 final
Pieejams: http://ec.europa.eu/smart-regulation/better_regulation/documents/com_2015_215_en.pdf [aplūkots 22.04.2020.]
8. D. Schmaltz. *Methodenlehre für das Juristische Studium*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden – Baden, 1992
9. Esther Majambere (2011) Clarity, precision and unambiguity: aspects for effective legislative drafting, *Commonwealth Law Bulletin*, 37:3, 417-426, DOI: 10.1080/03050718.2011.595140
10. Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights. Official Journal of European Union, C303/17, 14.12.2007.
Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32007X1214%2801%29> [aplūkots 26.04.2020.]
11. Forsyth C. *Of Fig Leaves and Fairy Tales: The Ultra Vires Doctrine, the Sovereignty of Parliament and Judicial Review*. Grām.: Forsyth C. *Judicial Review and the Constituion*. Oxford-Portland Oregon: Hart Publishing, 2000
12. From Thomas Jefferson to William Johnson, 12 June 1823,” Founders Online, National Archives, <https://founders.archives.gov/documents/Jefferson/98-01-02-3562> [aplūkots 18.04.2020.]
13. Greenberg (ed), *Craze on Legislation* (9th edn Thomas Sweet and Maxwell, London 2008)
14. ML Turnbull, 'Legislative Drafting in Plain Language and Statements of General Principle' (1997) *Statute L Rev* 21.
15. OECD, 'Accession Assessment Report: Estonia, 29-Apr-2009 for discussion,' 39th Session of the Public Governance Committee. GOV/PGC/ACS(2009)3 (OECD 2009)
16. Piehl, Aino: *Finland Makes Its Statutes Intelligible: Good Intentions and Practicalities, Obscurity and Clarity in the Law*, Edited by Anne Wagner and Sophie Cacciaguidi-Fahy, 2008, Ashgate Publishing Ltd., Gower House, Croft Road, Aldershot, Hampshire GU11 3HR, England
17. Pleps J. *The Principle of Good Legislation*. Grām.: *The Quality of Legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space*. Rīga: University of Latvia Press, 2012
18. Pleps J., *Satversmes tiesa un labas likumdošanas princips: piezīmes par spriedumu lietā Nr. 2018-11-015*. *Jurista Vārds*, 2019. gada 26. marts, Nr. 12 (1070)

19. Prokop K. The Principle of Proper Legislation in the Republic of Poland. In: The Quality of Legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space. Riga: University of Latvia Faculty of Law, 2012
20. Raz Joseph. "The Rule of Law and It's Virtue", The Law Quarterly Review, volume 93, (1977); reprinted by Culver, Keith. Readings in the Philosophy of Law, (Broadview Press, 1999)
21. Steven Greer. The exceptions to Articles 8 to 11 of the European Convention on Human Rights. Council of Europe: 1997
22. Tullock (1978–80) cited in C Stefanou and H Xanthaki (eds), Drafting Legislation, A Modern Approach (Ashgate, Aldershot 2008)
23. Wolff H., Bachof. O., Stober R. Verwaltungsrecht: ein Studienbuch. Band 1, 11. Aufl., München: Beck, 1999, S.320, Rn.8 ff; Mayer-Maly T. Einführung in die Rechtswissenschaft. Berlin [u.a] Springer, 1993
24. Михайловский И.В. Очерки философии права. Т.1. Grām.: Марченко М.Н. Теория государственного права. Москва: Зерцало-М, 2001
25. 2019. gada 13. decembra Valsts prezidenta Egila Levita uzruna Konstitucionālo tiesību ekspertu domnīcā Satversmes tiesā, pieejams: <https://www.president.lv/lv/jaunumi/zinas/valsts-prezidenta-egila-levita-uzruna-konstitucionalo-tiesibu-ekspertu-domnica-satversmes-tiesa-26083> [aplūkots 10.03.2020]
26. Balodis K., Pamattiesību ierobežojumu pieļaujamība demokrātiskā valstī. Pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/articles/pamattiesibu-ierobejojuma-konstitucionalitates-izvertesana-satversmes-tiesas-prakse/> [aplūkots 18.04.2020.]
27. Balodis R. Latvijas Republikas Satversmes ievads. Grāmata: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014
28. Cippius R. Vispārējā mācība par valsti. Rīga: AGB, 1998
29. Cippius R. Tiesību normu uzbūve un sakarība. Juridiskās metodes mācība. Minhe, 1994
30. Civilprocesa likumam – 20. Latvijas Vēstnesis. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/299405-civilprocesa-likumam-20-2018> [aplūkots 30.05.2019.]
31. Čerfase L. Latīņu spārnotie teicieni. Rīga: Zinātne, 1992
32. Gusāns I. Latīņu valoda – nepieciešamība vai ekstravagance? Jurista Vārds, 2013. 17.decembris, Nr.51 (802)
33. Kaniņa-Šlitke I., Laba likumdošanas prakse un tās neievērošanas tiesiskās sekas. Jurista Vārds, 20.03.2019. Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/274374-laba-likumdosanas-prakse-un-tas-neieverosanas-tiesiskas-sekas> [aplūkots 23.03.2020.]
34. Korna K. Pensionēšanās vecuma paaugstināšana: juridiskie aspekti. Jurista Vārds, 2012. gada 17. aprīlis, Nr. 16
35. Krastiņš I. Tiesību doktrīnas. Rīga: LU, 1998
36. Krūmiņa V., Skujiņa V., Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata, Rīga, valsts kanceleja, 2002. gads
37. Latviešu valodas vārdnīca: 30000 pamatvārdu un to skaidrojumu. –Rīga: Avots, 2006
38. Latvijas Republikas 13. Saeimas Juridiskās komisijas 2019. gada 5. marta sēdes protokols Nr. 27
39. Latvijas Valsts Prezidenta Raimonda Vējoņa vēstule Nr. 284 Latvijas Republikas Saeimas priekšsēdētājam Inārai Mūrniecei. Pieejams: https://www.president.lv/storage/art_description/file/23550/20151107-vestule.PDF [aplūkots: 21.04.2020.]
40. Laura Platace: Likumdošanas iniciatīvas tiesības Latvijā. Pieejams: <https://lvportals.lv/e-konsultacijas/2256-likumdosanas-iniciativas-tiesibas-latvija-2013> [aplūkots 18.04.2020.]
41. Lielais normatīvo aktu skaits rada negatīvu ietekmi. Jurista Vārds, 02.09.2014., Nr. 34 (836)
42. Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv. adv. J. Neimanis, 2004

43. Pašvaldību saistošo noteikumu un iekšējo normatīvo aktu izstrāde. Metodiskais materiāls. Pieejams: http://www.varam.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/Publikācijas/petijumi/pasv//Pasv_aldibu_saistosos_noteikumu_izstrades_metodika.pdf [aplūkots 19.04.2020.]
44. Pleps J. 116. pants Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011
45. Pleps J., Likumdošanas procesam jāveicina sabiedrības uzticēšanās. Pieejams: https://lvportals.lv/viedokli/299267-likumdosanas-procesam-javeicina-sabiedribas-uzticesanas-2018#_ftn3 [aplūkots: 20.04.2020.]
46. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. 2.izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014
47. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. 2.izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014
48. Rezevska D. Tiesiskās palāvības principa satura konkretizācija un attīstība judikatūrā. In: Tiesību un juridiskās prakses ilgtspējīga attīstība. Rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012
49. Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2. izd. Rīga: Daigas Rezevska izdevums 2015
50. Rodiņa A. Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Promocijas darbs. Rīga, 2006
51. Rudevskis J. 89. pants Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011
52. Sulmane D., Leģisprudence – jēdziens un problemātika tiesību sociologa skatījumā (Legisprudence – notion and problematics in sociology of law). Daugavpils Universitātes Starptautiskās Zinātniskās konferences "Valsts un tiesību aktuālās problēmas" referātu izdevums, 2011
53. Tieslietu ministrija: Informatīvais ziņojums par subjektiem, kam ir tiesības izdot ārējos normatīvos aktus. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40187869> [aplūkots: 18.04.2020.]
54. Tieslietu ministrijas 2014. gada 22. augusta informatīvais ziņojums "Priekšlikumi ārējo normatīvo aktu grozījumu skaita un apjoma samazināšanai"
55. Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas 2011.gada 31.maija viedokļa "Par iespējamo ministra noteikumu satversmību"
56. Valsts kanceleja: Normatīvo aktu projektu izstrādes rokasgrāmata. Pieejams: <https://tai.mk.gov.lv/book/1/chapter/110> [aplūkots 19.04.2020.]
57. Valsts prezidenta 2012. gada 27. jūnija vēstule Saeimas priekšsēdētājam par izsludināmo likumu. Latvijas vēstnesis. 2012. gada 27. jūnijs, Nr. 100
58. Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisija: 15 2010. gada 18. janvāra viedoklis „Par Saeimas apstiprinājuma nepieciešamību liela apjoma aizņēmumu saņemšanai”// Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 20. janvāris, Nr. 10
59. Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas 2010. gada 18. janvāra viedoklis par Saeimas apstiprinājuma nepieciešamību liela apjoma aizņēmumu saņemšanai. Jurista Vārds, 2010. 2. februāris, Nr. 5 (600), 28. lpp.
60. Valsts prezidents neizsludina grozījumus Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā. Pieejams: <https://www.president.lv/lv/jaunumi/zinas/valsts-prezidents-neizsludina-grozijumus-elektronisko-plassazinas-lidzeklu-likuma-23550> [aplūkots 21.04.2020.]

Normatīvie akti

1. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Ojiciālais Vēstnesis, C83/19, 2010. 30. marts.
2. Polijas Republikas Konstitūcija. Pieņemts: 02.04.1997. [16.04.2020. red]

3. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [18.03.2020. red.]
4. Likums "Par Latvijas banku": LV likums. Pieņemts: 19.05.1992. [19.04.2020. red.]
5. Satversmes tiesas likums: LV likums. Pieņemts 05.06.1996. [25.05.2019. red.]
6. Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likums: LV likums. Pieņemts: 01.06.2000. [19.04.2020. red.]
7. Valsts pārvaldes iekārtas likums: LV likums. Pieņemts: 06.06.2002. [19.04.2020. red.]
8. Ministru kabineta iekārtas likums: LV likums. Pieņemts: 15.05.2008. [13.05.2020. red.]
9. Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likums: LV likums. Pieņemts: 31.05.2012. [20.04.2020. red.]

Juridiskās prakses materiāli

1. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1979. gada 26. aprīļa sprieduma lietā "The Sunday Times v. The United Kingdom"
2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1990. gada 24. aprīļa spriedums lietā "Huvig v. France"
3. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1990. gada 24. aprīļa spriedums lietā "Kruslin v. France"
4. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1984. gada 2. augusta spriedums lietā "Malone v. The United Kingdom"
5. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1987. gada 26. marta spriedums lietā "Leander v. Sweden"
6. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1983. gada 25. marta spriedums lietā "Silver and others v. The United Kingdom"
7. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā "Kafkaris v. Cyprus"
8. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018. gada 28. augusta sprieduma lietā "Seychell v. Malta"
9. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 11. novembra sprieduma lietā "Cantoni v. France"
10. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 21. oktobra sprieduma lietā "Del Río Prada v. Spain"
11. Eiropas Civēktiesību tiesas 2015. gada 15. oktobra sprieduma lietā "Perinçek v. Switzerland"
12. Polijas Republikas Konstitucionālā tribunāla 2001. gada 30. oktobra spriedums, K 33/00, OTK 2001, No. 7A
13. Polijas Republikas Konstitucionālā tribunāla 2002. gada 22. maija spriedums K 6/02, OTK 2002, No. 3A
14. Polijas Republikas Konstitucionālā tribunāla 2009. gada 21. aprīļa spriedums, K 50/07, OTK 2009, No. 4A
15. Polijas Republikas Konstitucionālā tribunāla 2015. gada 3. decembra spriedums 185/11/A/2015, No K 34/15
16. Satversmes tiesas 1998. gada 13. novembra lietas Nr. 01-05(98)
17. Satversmes tiesas 1998. gada 13. novembra sēdes stenogrammu lietas Nr. 01-05(98)
18. Satversmes tiesas 1998. gada 27. novembra spriedums lietā Nr. 01-05(98)
19. Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra spriedums lietā Nr. 03-05(99)
20. Satversmes tiesas 1999. gada 9. jūlija spriedums lietā Nr. 04 – 03(99)
21. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedums lietā Nr. 2000-03-01
22. Satversmes tiesas 2002. gada 21. janvāra spriedums lietā Nr. 2001-09-01
23. Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra spriedums lietā Nr. 2001-06-03
24. Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija spriedums lietā Nr. 2002-01-03
25. Satversmes tiesas 2002. gada 4. jūnija spriedums lietā Nr. 2001-16-01
26. Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra spriedums lietā Nr. 2002-04-03
27. Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija spriedums lietā Nr. 2002-21-01
28. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2002 – 20 – 0103
29. Satversmes tiesas 2004. gada 25. oktobra spriedums lietā Nr. 2004-03-01
30. Satversmes tiesas 2005. gada 11. aprīļa spriedums lietā Nr. 2005-24-01
31. Satversmes tiesas 2005. gada 11. novembra spriedums lietā Nr. 2005-08-01

32. Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra spriedums lietā Nr. 2005-03-0306
33. Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. 2005-19-01
34. Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra spriedums lietā Nr. 2006-12-01
35. Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija lēmuma lietā Nr. 2007-10-0102
36. Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobra spriedums lietā Nr. 2007-04-03
37. Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra spriedums lietā Nr. 2008-09-0106
38. Satversmes tiesas 2009. gada 7. aprīļa spriedums lietā Nr. 2008-35-01
39. Satversmes tiesas 2009. gada 19. maija spriedums lietā Nr. 2008-40-01
40. Satversmes tiesas 2009. gada 21. oktobra spriedums lietā Nr. 2009-01-01
41. Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra spriedums lietā Nr. 2009-08-01
42. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 2009-43-01
43. Satversmes tiesas 2010. gada 17. maija spriedums lietā Nr. 2009-93-01
44. Satversmes tiesas 2010. gada 19. jūnija spriedums lietā Nr. 2010-02-01
45. Satversmes tiesas 2010. gada 22. jūnija spriedums lietā Nr. 2009-111-01
46. Satversmes tiesas 2010. gada 25. novembra spriedums lietā Nr. 2010-06-01
47. Satversmes tiesas 2010. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 2010-44-01
48. Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta spriedums lietā Nr. 2010-60-01
49. Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. 2011-11-01
50. Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra spriedums lietā Nr. 2012-06-01
51. Satversmes tiesas 2014. gada 9. janvāra spriedums lietā Nr. 2013-08-01
52. Satversmes tiesas 2014. gada 28. novembra spriedums lietā Nr. 2014-09-01
53. Satversmes tiesas 2015. gada 8. aprīļa spriedums lietā Nr. 2014-34-01
54. Satversmes tiesas 2015. gada 3. jūlija spriedums lietā Nr. 2014-12-01
55. Satversmes tiesas 2016. gada 2. marta spriedums lietā Nr. 2015-11-03
56. Satversmes tiesas 2016. gada 9. decembra spriedums lietā Nr. 2016-0-01
57. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta spriedums lietā Nr. 2016-07-01
58. Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. 2016-14-01
59. Satversmes tiesas 2018. gada 12. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2017-17-01
60. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-25-01
61. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-32-05
62. Satversmes tiesas 2018. gada 5. novembra spriedumu lietā Nr. 2018-07-05
63. Satversmes tiesas 2018. gada 15. novembra spriedums lietā Nr. 2018-07-05
64. Satversmes tiesas 2019. gada 5. marta spriedumu lietā Nr. 2018-08-03
65. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01
66. Satversmes tiesas 2020. gada 20. februāra spriedums lietā Nr. 2019-09-03
67. Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01
68. Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2017. gada 7. marta lēmuma par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 32/2017
69. Satversmes tiesas kolēģijas 2019. gada 19. decembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu par pieteikumu Nr. 166/2019
70. Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas 2017. gada 2. novembra atsevišķās domas lietā Nr. 2016-14-01
71. Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa 2018. gada 25. aprīļa Atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01

Maģistra darbs “Pamattiesību ierobežoģuma tiesiskuma kritērijs “noteikts ar likumu” Satversmes tiesas judikatūrā” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētģjums veikts patstāvģgi, izmantoti tikai tajā norādģtie informāģijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopģja atbilst izdrukai.

Darba autore: _____ Ieva Reine _____
(rekomendģju/nerekomendģju) maģistra darbu aizstāvģšanai.

Darba vadģtāģjs: _____ 2020. gada ____ . _____
(Dr. iur. Asoc. prof. Anita Rodģģa)

Recenzents: _____

Maģistra darbs iesnieģts Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Valststiesģbu zinātģņu katedrā
2020. gada ____ . _____.

Dekāna pilnvarotā persona: _____.

Maģistra darbs aizstāvģts maģistra gala pārbaudģjuma komisģjas sģdģ 2020. gada _____
_____. (prot. Nr. _____)

Komisģjas sekretāre/-s: _____